

З О Р А

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ:

АЛЕКСА ШАНТИЋА И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋА.

Год. I.

У МОСТАРУ, 30. МАЈА 1896.

Бр. 2.

Песник и песма

Не копкај силом пером по срцу:
Нема ли цвета — није му време, —
Храни заметак брижно у грудма
Ко добра земља пшенично семе
Ако је твој Бог хтео да будеш
Земаљски цветник рајских цветова —
Унео ти је небеску прегрш
У врело срце пре свих векова.
Треба л да рађаш, за што се бринеш?
Он ће послати Духа с далека
Да цвет потера — травка не ниче

У зимње време, већ сунца чека.
Па кад врх тебе Геније слети
И златним крилом крај тебе ду'не
И положи ти чаробну руку
На пуно срце и груди пуне
Пуца ће пући —
Не копкај, чекај! Немирно дете
У пуци цветне листке размеће —
Па, ено, цветак у врту куња
Лептир га не ће — пчела га неће.

Мил. Јакшић.

ТУЋИ ГРЕСИ

*Чувај се греха, јер он пре-
лази и на млађв твоје.*

Ко је био у Шапцу пре једно дваестину година, тај ће се сетити оне двокатнице, што беше на Бајиру, готово на самоме крају вароши. На доњем спрату те двокатнице била је кафана, чини ми се да се звала „Мула-Омерова“; а на горњем спрату беху две, три собе. Не знам ко је становао у овим собама, докле се Турци из Шапца

не иселише; али знам: да су се у кафани под двокатницом Турци често скупљали, и да се је доста пута из те кафане чула шаркија и по која севдалијска песма. Кад се Турци иселише из вароши и Шабачког града, опусте и кафана и сва ова кућа. Тако то би једну годину дана, па се онда двокатница поче давати под кирију; једну

од оних соба над кафаном узеше две се-стре, две сиротице : Анђа и Радмила, унуке злогласног Петка Стојановића, кога је — ако је прича веровати — три пут земља мртва избацивала. Опак је човек био Петко. Доста је њих од њега заплакало и закукало; толике је куће он раскућио; многе је Петко „у сухо грожђе опремио“. — Лукав и веома препреден имао је — као што оно змија има — неку мађијску силу и моћ, те тако ретко је пролазио добро сваки онај, који је са Петком имао ма и најма-њег посла и рачуна. Из његових граб-љивих руку тешко је било извући се и умаћи без штете.

У томе своје прљаву и неваљалу послу Петко се није обзирао ни на сродство ни на пријатељство. Не бирајући пута и начина њему је главно било да туђе имање присваја, не обзирући се при томе чије је то имање.

Сем толиких других страданика, Петко не поштеди ни свога из детињства најбо-љег друга и побратима Милорада Милу-тиновића, честита и добра човека и домаћина. Од врло незнатне суме, коју је Милораду био позајмио, Петко је умео својим лага-ријама и мајсторијама да начини после годину и по дана толики рачун да је Милораду за тај дуг продато све његово доста знатно имање, и да је Милорад и после свега опет остао дужан Петку. Узалуд је Милорад молио и преклињао Петка да му имање не продаје; узаман је он, јадник, говорио и разлагао да је рачун Петков и сувише велики и да није право да му толико тражи; забадава су и толики други на Петка наваљивали да тако са Милорадом не ради, — али то све ништа помогло није. За рачун бездушнога и граб-љивог Петка власт је продала цело Мило-радово имање и Милорад је оставши го као прст одмах после продаје у болест пао и након три месеца и умр'о.

Сасвим друкчији беше син Петков Миладин, отац Анђин и Радмили. Али —

ни поштење ни доброта ништа не помогоше Миладину. Он сиромаш страда — како веле — ни крив ни дужан и страшно се напати и намучи све због грехова и зала оца свог Петка.

Анђа и Радмила нису ни запамтиле оца свога. Мати им је казивала, а то су и од других слушале: да им је отац био добар и поштен човек; да је од оца свог велико имање наследио; да су га неваљали људи из пизме оптужили за некакву ве-лику кривицу; да је на правди Бога две године у хапсу био; да му је цело имање распродато за накнаде и неке трошкове; и да је на пречац умро у хапсу у три-десетој години. А кад им умре мајка Ленка, Анђи је било шестнајест, а Радмили два-наест година. Тада су седеле код свога кума Светомира, у једној собици у авлији. Беше јака цича и Ленка, испирајући туђе кошуље, јако назебе и опасно се разболи.

— Нема ништа од мене кума Симка! Ја ћу да ти умрем. Није ми ништа жао што ћу умрети, један пут се мора; али ми је жао Анђе и Радмиле, — рекла је бона Ленка, лежећи у постељи, уздркталим гласом други дан, од како се разболела; а очи јој се заводеноше и неколико крупних суза скотрљаше се низ бледе образе њене.

— Помакни се са мога места и не говори тако што. Што си се поплашила? Зар се мора умрети одмах, чим се ма од шта занемогне? рече јој Симка и помаче се на столици.

— Видићеш! Познајем ја! И досад сам ја бивала слаба и болесна, али ово је нешто сасвим друкчије. И рекав то, Ленка се подиже и седе у постељи. По-ћути мало, па онда управи светле као очи на Симку и кроз сузе настави: — Него молим кума Светомира а молим и тебе, као своју рођену сестру, нађите се као и досад овим мојим сиротицама. Оне немају нигде никог свог. Ви сте им све и сва. Тешко њима јадницама! Та, да Бог дâ, да само не прати проклетство, које дође главе и моме јадноме и добром мужу и мени!

— Престани, молим те. Чуће деца, па ће се поплашити и какву болест добити. Теби је данас тешко, а сутра ће ти, ако Бог дâ, бити сасвим лакше и боље, — пресече је Симка и зовну Анђу из кујне да јој донесе чашу воде.

Дође Анђа, а Ленка ућута и тешко уздахну. Симка сркну воде и под изговором да обиђе ручак, изађе узверено из собе и оборене главе пређе преко авлије у своју кућу.

И раније се је Симка налазила Ленки и њеној деци чиме је год могла. А од како се Ленка разболи, Симка се слабо и одмицаше од њене постеље; она јој је и свећу на последњом часу придржала.

— Смирила се; умре сирота кума Ленка, рече Симка јецајући, кад изађе из собе у кујну, у којој се, као две тичице од ружна времена, беху шћућуриле у једноме куту Анђа и Рамила.

Видећи да је Ленки сасвим ружно, Симка је рекла Анђи и Радмили да изађу у кујну.

— Умрла, вриснуше у један мах и Анђа и Радмила и полетише без душе у собу. Падосе обе на своју мајку и сташе је љубити и нарицати. Плачу и наричу њих две, а поред њих стоји и плаче и кума Симка.

Чу се кукњава у комшилuku и не прође, ваљада, ни за колико би сто избројао, а већ се напуни соба, у којој лежаше мртва Ленка. Ко год дође не могадијаше се уздржати а да не засузи, гледајући Анђу и Радмилу како се обисле око мртве мајке, како се уз њу припијају, и како је — не верујући још да је мртва — зову, љубе и моле: да их не оставља.

Сахранише Ленку. — Анђа и Радмила остадохе саме и даље у кумовој кући, тугујући и јадикујући за својом добром мајком. И дотле су се њих две мучиле и патиле, али им сад беше много теже и црње. Тада тек полетеше стреле, што их сиротиња и невоља, почеше одапињати;

тада тек, по смрти матере своје, осетише оне сву тежину свога беднога стања.

Дан за даном па се навршише већ и две године дана, од како Анђа и Радмила саме осташе. Прохујаше толики дани, који их ничим не обрадоваше, него их тугом и јадом поздравеше и са тугом и јадом предаваху их црним ноћима. Јаднице!

Анђа и Радмила нису биле налик једна на другу. Анђа беше плава и омања раста, а Радмила црномањаста и протегљаста. Али — обе беху лепушкасте и красне душе и једних истих жеља. Привиле се једну уз другу, као два цветка на једноме струку; па једна у другу гледа, као мајка у јединче своје. Занемогне ли једна, друга је око ње — као каква маторка. Забрине ли се или растужи једна, друга је разговара и теши.

*

— Да ниси што слаба, кад си тако бледа и суморна! запитала је кума Симка Анђу, некако након две године од како је Ленка умрла.

— Није ми ништа: — одговори јој Анђа тужно, па онда настави: — Кад смо овако несрећне и проклете да смо бар мушке главе, па би нам опет, чини ми се, било лакше. Мушко је друго, њему је цео свет отворен.

— Бог је милостив, пресече је Симка. Биће, ако Бог дâ, и боље. Треба се само Богу молити и радити. Него, истина, Анђо! да ли ти познајеш Симиног Мијаила. и како ти се допада тај момак?

— Познајем га и нисам ништа о њему рђаво чула, одговори јој Анђа продужујући шивење.

— И ниси могла ништа рђаво чути, јер је Мијаило одиста добар младић. Него, знаш ли шта је ново? Мени је данас долазила Јованова Мара, негдашња Мијаилова газдарица, и питала ме: да ли би ти пошла за Мијаила? Шта велиш Анђо?

— А шта ћу, кума Симка, са Радмилом? одговори јој Анђа збуњено и про-

*

мењена лица; спусти ра̑д и руке у крило, па погледа прво у Радмилу, па онда у кума Симку.

— То је моја брига, рече јој Симка.

Заћуташе — и кад кума Симка уста да иде и запита Анђу: шта ћу да им одговорим? — Радмила одговори: „јавите им да хоће“ . . . Па онда стаде грлити и љубити Анђу и говорити јој: „а што не би, слатка сестрице моја, кад је Мијаило добра прилика“ ?

Кума Симка учинила је своје, и ако јој Анђа не даде никаква одговора.

Прошевина се сврши, а у скоро затим и прстен и свадба.

Венчаше се Мијаило и Анђа . . . И кум Светомир и кума Симка а и сав комшилук беше весео о свадби: као да су своје рођено женили и удавали. Није прошло, ваљада, ни два месеца а Мијаило и Анђа доведоше к себи у кућу Радмилу, коју је кума Симка, после Анђине удаје, била код себе узела.

Мијаило здрав, окретан и добре нарави, а тако исто и Анђа. Заволише се и почеше кућити кућу да не може боље и лепше бити. И њих двоје, а с њима и Радмила — сви беху срећни и задовољни. После годину дана добише и приновак: Анђа роди кћер. Боже, те радости! Не зна се ко је више уз малу Јелу: да ли Анђа, да ли Мијаило или Радмила? Просто од милости да удаве дете!

Пропева кућа . . .

— Хвала Богу, кад и на њих погледа. И заслужиле су те добре душе да се ослободе мукâ и невоља; време је да са њих сиђе проклетство, — говораше свако, који познаваше Анђу и Радмилу.

Бринући се још само да и Радмили нађе какву добру прилику, Анђа у срећи и задовољству своје и не помишљаше да ће је ускоро змија за срце ујести.

Мијаило беше отишао у Београд по еспап, а Анђа знајући да ће се он тога

дана, као што јој је казао, вратити из Београда, весела и певушећи спрема вечеру. Прођу кола сокаком, а она из кујне па на поље, мислећи да је то њен Мијаило,

Смрче се, запеваше већ и други петли, а Анђа и Радмила тек тада седоше да вечерају.

— Шта ли је то, те нема мог Мијаила? рећи ће забринута Анђа.

— Па није, ваљда, свршио посао. Доћи ће, ако Бог да, сутра, одговори јој Радмила.

— Дај Боже да је само жив и здрав, али ми се ово не допада. Нека Бог окрене на добро, али сам све у некоме страху, рече Анђа, па онда устаде и прекрсти се.

Те ноћи, готово пред саму зору, Анђа је мало тренула. Таман је поче сан хватати — а чује да неко луна на капију. Ђипи из хаљина и полети на сокак, вичући: је си ти Мијаило?

— Отворајте капију, одговори јој неко промуклим и непознатим гласом.

Анђи залупа срце и сва дркћући отвори капију.

— Јеси ли ти Мијаило? слабијим и плашљивијим гласом запита Анђа, пошто са страха и тавнила не могадијаше распознати ко је у колима.

— Јесте, одговори јој мало пређашњи глас.

У повратку из Београда, а на месту близу „црквене механе“ поплашише се коњи. Мијаило искочи из кола, али се тако повреди и страда да га једва жива донесоше кући. После три дана од како су га донели, Мијаило склопи за навек оне благе и веселе очи своје.

Кукњави и плачу не беше краја. Кућу, која дотле блисташе радошћу и задовољством, застре од један пут од огњишта — па до слемена само жалост и туга; покри црнина.

Притиснута и нагњечена тешким јадам и отрована толиким чемером изненадна зла случаја, сирота Анђа и не беше при

свој памети. Све једнако је готово ћутала, а и кад би што проговорила, то беше само о њеном добром Мијаилу.

Али, кад наступише тешки дани, кад оно капитала Мијаиловог нешто оде на сахрану и подушја, нешто на исплату дугова, нешто опет пропаде код дужника, а нешто се боме и поједе; кад се туга и жалост уши и јад се скалупи — онда се Анђа окану гробља, на које је пуну годину дана готово сваки дан излазила; па поче са Радмилом опет радити „туђи рад“.

И дан и ноћ оне нису дизале главе од свога и туђега посла. Добре и поштене душе, а притом вредне и ваљане раденице, па им увек пуне руке посла. Али — игла мала, а живој души треба јести, обути се и оденути. Куд год се макнеш све ти је за новац. Плати кирију, купи коју хаљину и обућу за њих троје, омрси се који дан у години — па оде сва зарада. Но, како — тако, оне ипак живљаху и издржаваше се већ неколико година само од својих руку и своје поштене зараде. Управо Радмила је и држала целу кућу, јер Анђа беше чешће слаба.

Које од голема рада, које опет од толике туге и невоље, што их преко главе претурише, обе беху бледе и увеле; обе само кост и кожа. Боже опрости као неке светитељке! Јаднице!

*

Лицем на Огњену Марију устале беху, као и свагда, рано и Анђа и Радмила. Умиле се и Богу помолиле. Тек се први зраци сунчеви помаљају, а Радмила је већ кујну и авлију почистила, испекла кафу и у једноме ибричићу изнела је у авлију са две шоље на послужавнику. Под багреном у авлији седе њих две и, пијући кафу, разговараше се. Полише кафу и Радмила устаде да иде, док ће је Анђа запитати:

— А што се журиш; куда хиташ и

што још не седиш, кад је данас, као што знаш празник?

— Идем да пробудим Јелу, да почистим и наместим собу; па онда да узмем да радим онај пешкир, ако га узмогнем до мрака свршити.

— Бог с тобом, Радмила! Какав те рад данас нашао. Не шали се главом. Данас је велики празник, Огњена Марија. Грехота је данас радити.

— Знам, сејо, али што ћу — кад сам газдарици Маци обећала да ћу јој сутра пешкир однети. Она се нада да ја нећу слагати. Како ћу јој изаћи пред очи, ако је преварим? А рекла ми је: да јој треба сутра тај пешкир за бошчалук.

— Отићићу ја до ње и молићу је да за бошчалук да други какав пешкир и буди уверена да ће она тако и учинити и неће се ништа на тебе љутити.

— Немој, сејо, молим те. Ја ћу радити данас и неће ми се, ваљда, то у грех уписати, јер није од беса већ са невоље. Опростиће ми се.

— Па... добро, одговори Анђа и ућута.

Радмила уђе у кућу, а мало после за њом уђе и Анђа и поможе јој те средине послове по кући. Док они то пословаше, сунце већ у велико искочи. Радмила узме рад, па оде у башту да тамо у хладу под оном јабуком продужи вез на пешкиру; а Анђа остаде у кући да очешља Јелу и да зготови што за ручак.

— Е, баш ми се никако не допада, што ме Радмила не послуша. Ко још ради на Огњену Марију? — говораше Анђа у себи, спотичући ватру око лонца; па онда узверено уђе у собу, стаде пред икону, прекрсти се и поче: „Господе Боже и света мајко Богородице и сви светитељи и мученици не упишите у грех мојој Радмили што данас ради. Молим вам се. Смиљите се“...

Док се Анђа Богу молила и гледала ручак, дотле је Радмила у башти пешкир

везла; али јој рад нешто не иђаше, као што ваља. Већ је и две игле сломила а и маказима се посече. Не допадоше јој се то, али она ипак сетна и забринута лица продужи рад. Поче јој сунце досађивати и она са ћерђевом уста и пође да иде тражити хлада под другим дрветом. Али — није, ни три корака крочила а змија коју беше нагазила, искочи из траве и уједе је за ногу.

— Јој! цикну Радмила и баци ћерђев, ухвати се за ногу и поче јаукати и звати Анђу.

— Шта је, шта је? упита је Анђа, која као без душе дотрча из куће у башту и од голема страха дркташе, јадница, сва као прут.

— Ујела ме гуја, одговори јој Радмила и кроза сузе промуца: Тешко мени!

— Шта? цикну Анђа, па се онда ка' мало прибра и загушљиво поче: „Ништа, ништа... Не бој се, Радмила! Хајдемо у кућу, па ми лези, а ја идем да зовнем баба Николију. Она зна лек. Толике је она досад излечила“.

*

— Мало нам је толике муке и сиротиње наше, него је још и то требало да Радмилу гуја уједе! Сирота Радмила!... Свршиће моја добра Радмила кроз који дан... Шта јој може помоћи баба Николија... Јадница Радмила!... Говорих ја њој јутрос да данас не ради, али шта ћеш? Кад се од судбине на да побегне... Тешко мени, а још теже мојој кукавној Јели, док и ја кроз који дан склопим очи... Остаће мученица сама самохрана, без игде икога свог: ка' тица на грани... Сва утеха и све надање моје беша на Радмилу... А сад? Тешко мени и мојој Јели... Што мене несрећницу гуја не уједе...

Тако говораше слабуњава Анђа, журећи се да што пре стигне баба Николиној кући.

— Нађи ми, Анђо, какво подуже парче гајтана или узице да стегнем Радмили болесну ногу, рекла је баба Николија, као већ беху у соби, у којој Радмила лежаше на једноме креветцу.

— Е, сад ти иди у башту и ископај тамо под којом воћком једну од аршина дубоку рупу, па онда дођи овамо, рече баба Николија Анђи, кад јој ова донесе парче гајтана.

Оде Анђа у башту и онако слабу и убијену мртав је зној спопаде, док под једном крушком ископа онаку рупу, као што јој каза баба Николија.

— Ископала сам, рече Анђа изнемоглим гласом, кад уђе у собу и погледа прво у баба Николију, па онда у Радмилу, која беше бледа ка' смрт.

— И ја сам већ готова, ногу сам јој добро стегнула. Отров неће моћи да иде даље, а и оно мало што га има, мораће изаћи напоље. Сад, Анђо, држи ти Радмилу с једне, а ја ћу с друге стране па да је одведемо полако у башту и да јој тамо затрпамо ногу у рупи, коју си ископала, — рече баба Николија; па онда она с једне а Анђа опет с друге стране држећи Радмилу под пазухо, доведоше је у башту.

— Сад се ништа не бојте. Само три дана и три ноћи држи тако ногу у земљи, па ће земља извући сав онај гад и отров. Бићеш после чиста ка' од мајке рођена. Срећа је, што сте ме брзо зовнули, док нога није букнула. Не брините се и не плашите се, све ће бити добро ако Бог да. И с тим речма баба Николија, задовољна лица, остави Анђу и Радмилу у башти и оде својој кући.

Два дана и две ноћи проведе Радмила у башти, држећи ногу у рупи. За та два дана и те две ноћи Анђа не беше уз њу само онда, кад мораде да очешља и обуче своју Јелу и да што за јело набави и зготови.

— Хвала Богу два дана прођоше добро и на миру, рећи ће Анђа Радмили

трећи дан; још само данас па ћеш онда, ако Бог дâ, сасвим оздравити.

— Ако Бог дâ, прошапута Радмила, која се које од страха због болести, које опет због неспавања и што је по који час ноћу морала сама у башти остајати, беше у лицу много променула. Њени и дотле бледи и суви образи беху сад још сувши и блеђи. Са тако сувим и бледим образима и оним плаветнилом испод сетних очију, у којима се почео беше сваки траг живота гасити — Радмила изгледаше страшна.

Њих две тако мисле и говоре, али друкчије би. Трећега дана пред подне полетеше густе облаци од Цера, долетеше брзо до Шапца и надвише се над њим. Небо се силно натушти, подиже се ужасан ветар и грдна олујина. И ако беше тек подне превалило, облаци и олујина начинише од дана ноћ. Смрче се...

— Шта ли ћу сад са Радмилом, мили Боже мој! вајкаше се Анђа затварајући капке на прозорима. Баба Николија рече да мора три дана држати ногу у руци. Да је сад уведем у кућу зло, а да је опет оставим на пољу страдаће јадница од овога чуда и времена.

И пошто капке затвори, Анђа припали кандило пред иконом, помоли се Богу, намести Јелу на креветац рекав јој да се ништа не плаши; па онда узме две поњавице и однесе их у башту да њима колико заклони Радмилу од кише и времена.

— Шта ћу ти радити, Анђо, на овој страхоти? запитала ју је Радмила, кад јој је Анђа пришла и стала је поњавицама увијати.

— Мораш остати ту. Тако је казала баба Николија. Моли се само Богу, он је милостив и свемогућ, одговори јој Анђа загушљивиш гласом, а на оку јој суза заигра.

Лева киша као из кабла... Дува пуста ветрина да мислиш све ће однети... Анђа је готово све једнако уз Радмилу и заогрће је поњавицама. Само је два три

пута отишла у кућу да види, шта јој ради Јела. Чувајући Радмилу, Анђа беше на себе сасвим и заборавила; и кад преста киша и олујина, она беше сва до коже мокра.

*

Кад сунце стаде да залази, Анђа откопа земљу и Радмила уста и изиђе из руне. Одоше или боље рећи одмилише обе у кућу. Те ноћи Радмила је спавила, а Анђа због грознице није ни ока склопила.

Окрепљена сном и ослобођена од страха и болести, Радмила се поче опорављати. А Анђа? Она, сиротица, отимаше се неколико дана, говорећи: „није ми ништа, проћиће ово“, па се онда свали у постељу. Грозница је готово никако и не пушташе. Лечила се и пила све, што јој рекоше; али то све ништа не може. Таман је једна грозница пусти а друга је већ ухвати.

— Пронаде, јадница, због мене... Уби је оно чудо и време... Добра моја Анђо! скоро ћемо се растати, говораше Радмила у себи, уздишући а плачући кад год уз Анђу не беше.

— Од мене нема ништа... Само да Бог дâ здравља Радмили и Јели... Ја ћу се смирити, а шта ћете вас две?... Да се мучите и патите, као и досад, говораше сама у себи Анђа, гледајући жалостиво испод очију час у Радмилу час у Јелу.

Једно после подне села Радмила поред Анђине постеље и плете чарапе, а Јела са другарицом својом игра се лутака у авлији, пред кућом. До мало час Радмила је Анђи нешто причала и разговарала је. Анђа је зажмурила, а Радмила мислећи да Анђа хоће мало да проснава, ућутала је. Не потраја дуго, а Анђа отвори очи и рече Радмили:

— Зовни ми Јелу.

— Шта ће ти? упита је уплашеним гласом Радмила.

— Треба ми, зовни је одмах, — одговори Анђа и затвори очи.

Истрча Радмила у авлију и доведе Јелу. Кад уђоше у собу, и кад Јела приђе Анђиној постељи, Анђа отвори очи, узе Јелу за ручицу и рече јој:

— Оди ближе драго дете моје; оди да те мајка посљедњи пут пољуби. Слуша; тету своју: — на онда погледа у Радмилу и настави: — Оди и ти драга и добра сестро моја! Оди да те при расанку пољубим, Племенита и ретка душо! Бог нека те награди за твоја добра дела. Чувај ми Јелу...

Анђа заћута и склопи очи, а Радмила и Јела скамениле се па само ћуте и стоје поред њене постеље. Јела у први мах гледаше доста мирно то у мајку то у тетку Радмилу, која се гушаше у сузама па и она онда поче плакати.

Умре Анђа. — На пратњи беше много света и, ваљада, не беше никога који сузу не пусти, слушајући Радмилу како кука и нариче за добром сестром својом; и гледајући Анђину Јелу, како се гуши у плачу и сузама.

— Ако је и Богу много је, рече

Аница, ћерка Милорадова, коме је злогласни Петко кућу растурио и пре времена на онај га свет послао.

*

Сузе Радмилине и Јелине дуго су залевале оно лепо цвеће на гробу Анђином. А кад и Радмила, некако након шест година као девојка умре, добри људи заузеше се те за ваљана човека удадоше Анђину Јелу.

По причању бабе Јевросиме, проклетство бачено на Петка Стојановића, деду Анђиног и Радмилиног, тек се угасило и ишчезло на његовој праунуци Јели. Ко зна да ли је баш тако, — али Јела беше срећна и у мужу и у породу своје!

На скромном, али лепом надгробном споменику испод имена ових двају сиротица и мученица — Анђа и Радмила — племенита и дарежљива рука исписала је златним словима: „*Две сиротице*“ које испаштајући туђе грехе, проведоше цео свој живот у муци и невољи...

Бог да их прости!

К. Петровић.

Д а в и д

Што ме гледаш, лепо д'јете, што л' ти поглед уздах прати?

Та ја немам срца више, нит' ти могу љубав дати,
Усано је извор страсти с њим и љубав моја свела,
И сад само сузе лијем над Могилом од пепела.

Кад те гледам, лепо д'јете, к'о да снивам слатке снове,
И ко да ме мио гласак тајанствено некуд зове,
И одора слатке среће обвије ми душу сјетну,
А у прошлост, у давнину раздрагане мисли летну.

Бјеше некад, — давно било! — кад с' у срцу вихор заче,
Кад анђелче виђех једно ће уздише и ће плаче,
У оку јој ведро небо, ту и извор мојој вјери —
Ох, ја бијех срећан с њоме тисућ дана и вечери.

Тад полети срце врело, обузе га плаха жеља
 Страстно тражих путе борбе, тражих вјерних пријатеља,
 Ох дивни ли бјеху, дјете, они дани пуни миља:
 Чак и онда снове снивах о спасењу Израиља.

Па свег неста. У срцу ми пламен врели тињат стаде,
 Ко кандило кад догори. Ја осјетих тешке јаде...
 И гле: од све љуте борбе, од свег' оног срца врела,
 Остадоше само сузе и гомила од пепела.

Ман' ме, ман' ме миру моме, не дирај ми рану стару,
 Дај да тихо псалме шапћем на спрженом свом олтару,
 Немој да те, љепо дјете, ђаволаста нада варка,
 Мој се пеп'о оладио, нећеш наћи ни угарка.

Јефтан Р. Шантић.

ХАБАБИ

— Цртица из Мухамеданског живота —

I.

Два дивна момка, два најбоља хабаба¹⁾,
 ишли су заједно кроз Дђњу Махалу. Одавна
 се они завољеше, па никад да се растане
 један од другог: ако хоћеш у чаршији,
 заједно су; у берберници или кахви за-
 једно су; а у петак, кад се момци у Ћосање
 крену, не можеш их ни замислити једног
 без другог.

Тако и сада.

Иђу они, па се тек заговорили, а оно
 из једне авлије зачу се лијепи женски
 аваз²⁾:

Лица ти је у Алаге љуба,
 Те липоте у свој Босни нема
 У свој Босни и Херцеговини...

Они стадоше.

— Чујеш ли? — запита Осман-бег
 свога хабаба Али-бега.

— Чујем.

— Кршан аваз.

— Ја.

И обојица стадоше да слушају даље.
 Пјесма се разлијегала по читавој ма-
 хали, ама није то пјесма као што су друге,
 него некако чаробна, као да је каква вила
 дошла, да лијенијем кајдама залуди не-
 сташне момке.

— Е оваког аваза још не чух, —
 рече Осман-бег.

— Ни ја.

— А знаш ли чија је?

— Не знам, чини ми се да долази
 из авлије Хусаге Дедића...

— Па, болан, да привиримо.

— Не браним.

И обојица се примакоше вратима
 Хусажиним и почеше провиривати кроз
 пукотине на канатима.

На авлији су опазили ђевојку, —
 која им бијаше леђима окренута, — гдје
 сједи за ђерђефом и пјева.

¹⁾ пријатељи, јарани.

²⁾ глас.

— Алија, да јој се јавимо! — рече Осман-бег.

— Хоћемо.

— Па јави се ти!

Али-бег полакко дохвати за халку на вратима и куцну.

Ђевојка отури ђерџеф и скочи.

— Не бој се, наши смо! — викну јој Осман-бег.

Ђевојка се досјети, да су то момци с тога похита вратима, те се сакра иза каната.

— Пиваш ли? — упита Али-бег.

Она се осмјехну, али не одговори.

— Дина ми, баш липо пива, прави бумбул, — додаде Осман-бег.

— Бре какав бумбул! Не чух ти ја богме бумбула, па да онако запива! — опет ће Али-бег.

Она и опет не одговори.

— Ево ми дошли, — рече Али-бег, пошто ја мало пошутно, — наперили смо да се женимо, па тражимо дивојку.

— Ја, — потврди Осман-бег.

Али-бег лупну мало у канат.

— Па де нас мало повири, — рече — па да те видимо! Чули смо ти аваз, па да видимо и тебека.

— Ја, повири! — рече и Осман-бег.

Ђевојка се једнако осмјекивала.

— Немој, немој се стидит', — надодаде Али-бег опет, — ми смо наши, а ако хоћеш и млади смо и кршни смо.

— Јесмо, јесмо.

Ђевојка подиже мандал, па отшкрину врата, тек колико да јој се види глава па само што повири и одмах опет затвори.

Осман-бег и Али-бег укочине се.

То је било чудо од љепоте!

Само што погледаше један у другога, па ни ријечи не рекоше. Обојници стала памет.

— Повири и опет, — мољаше Осман-бег.

Ђевојка и опет отвори, али мало слободније него прије, па поново затвори.

Беговима је било доста!

Укочили су се поред врата, па ни један не зна шта ће. Весели Осман-бег само што опљуцкује и глади десни брк, а Алија дупка постулом у дирек.

А ђевојка као да је знала, да их је уловила, па се само смјешка иза каната.

То их смјешкање мало освијести.

— Дина ти, како ти је име? — запита Осман-бег.

Она не одговори.

— Кажи, ббна, само да знам.

— Хатица, — прошапћа она, да се једва чуло.

— Хатица! Баш липо име! Нећу га валахи ни у мезару заборавит'...

Да се није и акшам спустио, они би још стајали пред вратима, ама овако су знали да ће Хусага брже доћи, те пођоше.

Дуго су ишли један поред другога, да нијесу ни ријечи проговорили.

Док Осман-бег поче:

— Чујеш Алија!

— Шта је?

— Ђитаба ми, смидем се заклет' да ни једна Ђурђијанка није 'вака.

— Оваке липоте нема у дуњалуку! заносно додаде Али-бег.

А Осман-бег да одоли срцу, поче да пјевуца:

Лица би је у Алаге љуба,

Те липоте у свој Босни нема,

У свој Босни и Херцеговини.

Али-бег је само шутно.

II.

Лијена Хатица очарала је и Осман-бега и Али-бега; обојница су само о њој мислили, — сваки је држао, да ће бити његова.

Осман-бег чим је дошао кући, узео је шаргију, сјео под гранату шандуду у авлији, те је куцао његову сада најмилију пјесму. Кроз тиху ноћ одјекивали су звуци јасне тамбуре, а с друге стране одазва

им се бумбул. који као да је био заљубљен исто као и Осман-бег.

Али Али-бег није знао уз тамбуру. Он је сјео у своју собицу, запалио чибук, па је само премишљао, Чинило му се, као да је Хатица већ његова, као да сједи поред њега и гледа га оним крупним црним очима, које га очараше. — а он је само сехири и ужива.

Стара мати звала га је два пут да вечера, али он није устајао.

Та шта ће му вечера. кад је сит, кад ништа више окусити не може.

Он није ништа занск'о, ништа зажелио, него да је само још једанпут види.

Та мисао суну му у главу и он као махнит скочи, остави чибук и пође вратима.

— Куд ћеш? пита га мати.

— Иђем, дођу.

— Мрак је.

— Не смета!

И он изиђе из куће, па пође кроз сокаке. Готово никога на путу није срео, или ако га је и срео, није га виђео, па чак није чуо, ни кад му је више главе мујезин укујисао јацију.

— Да је још једном видим, — рекао је, па је ишао даље Хусагиној кући.

Али узалуд!

Хусагина врата била су затворена, а сад се из авлије није чула пјесма.

— Спава, — прошапта он, — а ја и заборавио.

Па ипак није пошао натраг. Стајао је још пред вратима и гледао, као да се надао, да ће се сваки час иза каната помолити лијепа Хатицина глава.

Најпошље кренуо се кући, али му је ипак било мало лакше.

III.

Други дан су обојица пошли Хатици.

Осман-бег је шутио, а Али-бег је шутио, — обојица су ишли један поред другога оборене главе; ово је било први пут, кад је и један и други зажелио, да буде сам.

Сад су чак мало и сумњали један у другога, те ни један не хтједе да открије шта му је на срцу.

Тако су дошли до врата.

Обојица се прислонише уз канате, а Али-бег куцну халком на вратима.

За час је Хатица дотрчала из куће и стала иза каната, као и прије.

— Сад се не стиди к'о јуче, — рече Осман-бег, него нас одмах повири.

Она повири.

Данас им се учинила још љепша него и јуче. Имала је на себи лијепе нове кумашли хаљине, а у коси руменила јој се лијепа ружица,

— Види руже! кликну Осман-бег.

— Дај нам је! кликну и Али-бег.

Она се осмјехну исто к'о и јуче.

— Дај, дај ружу! викнуше обојица.

— Дај, да знамо, кога од нас двојице више бегенишеш, — додаде Осман-бег.

И обојица стадоше успоред.

Она стидљиво открина канат, повири и баци ружу — Осман-бегу.

Али-бег поцрвени.

— Зар не ћеш мени? рече.

Хатица не одговори ништа, него прилупну врата, па утече у кућу.

Осман-бег весело зади ружу за силах, а Али-бег стајаше као укопан. У њему је кипило, — из душе је завидио Осман-бегу.

А право да речемо, Осман-бег је био много и виђенији.

— Хајдемо, — рече Осман-бег, кад виђе, да је Хатице нестало.

— Хајде, — рече полако и Али-бег, те пођоше.

О, колика је разлика била измеђ' њих!

Осман-бег поносито подигао главу, па корача, чини ти се, да му је читав свијет ситан и да нико од њега рахатнији нема.

А Али-бег оборно главу, па само што шути и премишља. Каква разлика од јуче и данас! Јуче је још и мислио, да ће бити његова а данас Осман-бег однесе побједу...

Њему се сада чинило, као да је све изгубио и остао пуки сиромаш.

— Па и опет није његова! — прошапћа у себи и диже главу. И опет се надао, да се још све може друкчије окренути. Та Осман-бег је није ни запресио, а камо ли испросио!

И опет му сину нова мисао!

Мислио је, да он буде бржи, те да прије Осман-бега и запреси Хатицу.

Готово као махнит скочи од радости.

— Шта ти је? запита Осман-бег.

— Ништа, — одговори он, стидећи се, што ја скочио. Сад му се учинило срамотно и сувише срамотно, да свога пријатеља тако превари. Осман-бег би тада, можебит', на њега и зажалио, а он неће, ни да га криво погледа... Затим му паде на памет, да Осман-бег можда неће ни просити Хатицу, да он није још пао у толики севдах.

Али и то прође!

Опет је видио, да је и Осман-бег залуђен.

Па шта је могао чинити?

Смислио је, да му све потанко исприча — сву своју муку.

Али ипак није проговорио ни ријечи.

IV.

Али-бег се тако мучио неколико дана. Није знао је ли на небу или на земљи; лутао је по Мостару као муха без главе; ишао је сваки дан и сваке ноћи у Доњу Махалу и врзао се око Хатициних врата, па све узалуд.

Са Хатицом није могао на само говорити, јер је увијек налазио тамо и Осман-бега.

А то га је пекло, као жива жеравица.

— Казаћу му, испричаћу му све! — рекао је и одлучио се тврдо.

И одмах зовну Осман-бега.

— Чујеш ли? — рече.

— Шта је?

— Чини ми се, да си и ти бегенис'о Хатицу.

Осман-бег се осмјехну.

— Јесам, — рече.

— Ја. А ја црках за њом. Дина ми још мало, па ћу помахнитат'... Ја не знам како је то, ама сам је севдис'о, па не могу без ње.

— Баш?

— Не могу, рамазана ми! Него окани се ти ње, ти ћеш наћ' бољу...

Осман-бег стаде.

— Баш си дите, — рече, — а знаш ли, да бих ти и крви из образа дао, ама само не могу њу.

— Зар не можеш?

— Не могу.

Али-бег поблиједи.

— Па шта ћу? — рече у пола за се.

— Шта ћемо? Просићемо је; ако хоћеш и заједно да просимо, па кога она изабере.

— Изабраће опет тебе, рече Али-бег.

— Па да питамо Хусагу. Ја сам је пит'о, ама она ништа не вели без њега. Па нек он изабере.

Али-бегу чисто свану.

— Бива да он бира?

— Ја.

— Е пеке, пеке! Одма ћемо њемука, па шта буде. Ако добијеш ти, нек ти је хајирли.

Њему се чинило, да ће код Хусаге он добити, јер су се одавна познавали.

И обојица кренуше Хусаги у магазу.

V.

Стари Хусага мирно је сједио у магази, пушећи на свој чибук и присркујући мрку кахву. Врло се зачудио, кад му Осман-бег и Али-бег ступише унутра.

— Бујрум! Бујрум! — викну он весело, па им понуди да сједну поред њега и приточи им по мало кахве.

— Па како је ћеиф? — запита их.

— Добро, шућур Алаху.

— Аман јараби, па шта то вас доћера амо?

— Па пос'о, — рекоше обојица.
Он повуче из чибука два-три дима,
па их погледа.

— А какав је то пос'о? — запита.
Они се погледаше.

— Говори, — шапну Осман-бег.

— Говори ти!

Осман-бег се закашља, па отегну вратом.

Њега ненадна срећа... па ипак није знао
шта ће. И Осман-бег и Али-бег виђени су
и богати су, па није то лако ријешити,
кога би одабрао.

— Не знам, је ли ђевојка рази, —
рече, само да не шути.

— Јес она, ако си ти! рекоше оба.
Хусага опљуцну.

Архимандрит Јоаникије Памучина,
српски књижевник.

— Ми смо дошли, — рече, — да
те нешто запитамо... Знаш млади смо, па
тако... А ја сам дош'о, да ми дâш Хатицу.

— И ја сам дош'о, да је даш ме-
ника, — додаде Али-бег.

Хусага заниједи.

Није то шала двојица бегова, па да
ишту његову агинску кћер; то је била за

— Ама ја не знам, — рече, —
обојица сте ми мутебер, па не знам кога
би урезали? А ја сам стар... не знам...

— Ти најбоље знаш, — рекоше опет
обојица.

Он и опет опљуцну, па се замисли.
Није никако знао шта да ради. Оно Осман-

бег му се чини бољи и прикладнији, ама Али-бег му је пријатељ, а и кољеновић је.

Док му најпошље паде на памет, да се лати старог обичаја.

И он се подиже.

— Чујте и анлајишите! — рече, — Ја вам не могу ништа, него да радите, што су и стари радили . . . Који је однесе на мејдану, нека је његова.

И Осман-бег и Али-бег погледаше се. Обојици је било мучно, врло мучно. Зар они, који су живили као браћа, да се сад побију око једне ђевојке. А ђевојака има на све стране, па да бирају до миле воље. Обојици се чинило, да је мејдан највиша будалаштина.

Али кад им паде на памет Хатица, обојица готово да полуде. Та оно је лепота над лепотама! Оно је најдивнија хурија од свију хурија, што правовјерне у ценету дочекују.

— Па шта велиш? — рече Осман-бег.

— Ја — ништа.

— Како ништа?

— Па ето, да баш изађемо.

— Пеке.

Па обојица изађоше из магаче и растадоше се, а да не рекоше више ни ријечи. Бијаше им, као да се какав грдан терет свалио, па их гуши, а опростити га се не могу.

VI.

Дође уречени дан.

На мостарскоме бишћу стали су двојица мејданџија један према другоме, а на бијесним љеванским хатовима. Обојица су млади и ватрени, створени су за мејдана, па ипак као да га не бијаху жељни.

Неколико старијих људи, а међу њима и Хусага, стајали су на страни и гледали шта ће бити и који ће мејданџија одржати побједу. Сваки је са нестриљењем очекивао, кад ће почети, те је непрестанце погледао у њих.

Док почеше.

Измакоше коње мало подаље, па онда у трку, са сабљама, полетише један против другога. Осман-бег удари први, а Али-бег дочека и вјешто одби удар.

Па опет наставише.

— Осман-бег је бољи! — рекоше неки.

— Није него Али-бег, — веле други, па једнако гледају и примјеђују.

Осман-бег је заиста био бољи. Боље и вјештије је нападао, и ма да се Али-бег вјешто бранио, ипак се могло виђети, да му одољети неће.

— Ха соколе! — јуначе га неки, а он се упео, па само одбија.

Док Осман-бег измакну хата, да се залети. Затегну дизгине, па онда пусти и хат полети као стријела.

Сви зауставише дах.

Али-бег диже сабљу да се одбрани, а у исти мах Осман-бегов хат окрену главу, па баш да се пропне, кад посрну, а Осман-бег паде под њега. Сабља му одлети на једну, а фес на другу страну.

— Аферим! Твој је мејдан! — довикнуше неки Али-бегу, па пођоше Осман-бегу.

— Уби ли се? — питају га.

Али он не одговори, — био је оне-свјешћен.

А Али-бег погледа са коња, па му се учини, да је мртав. За час заборави на све, сјети се њихова хабаблука, па као без памети скочи с коња.

— Османе! Османе! — викну и уфати га.

Осман-бег само тихо јаукну, а Али-бег га диже из траве, па га загрли.

— Османе! брате! шта ти је! . . . Твој је мејдан!

Сви се згледаше.

— Његов?

— Јес његов . . . Хат му је посрн'о, а он би добио! Ја сам видео! — рече,

па га и опет загрли и поче да таре по лицу.

Много је требало, док је Осман-бег дошао к себи.

— Твој је мејдан, — рекоше му.

— Мој?

— Јес' твој, — рече Алија, све волим изгубити него тебе.

И обојица загрљени кренуше у Мо-стар . . . . .

Свет. Ђоровић.

Сапутница

Да ли сам будан био? Тек лаки шум ме прену,
И светлост мека и блага озари одају моју,
А лахор, трепером својим, испуни тишину њену,
И Она спусти руку на врелу главу моју!

Заципљен гледах салик ког' машта млађана ствара
Но миље место страха прожиже стегнуте груди,
А поглед божанско нежни, препун рајскога чара,
У души милину благу заносно сладошћу буди —

„Ја знадем све боле твоје“ — толико само рече,
А сребри глас се оте ко ехо са харфе звучне,
Кад се кроз поноћ нему, и сјајно звездано вече,
Губи кроз баште цветне, и грли потоке хучне . . .

„Хајде на даљне путе“ — и груди наднесе бајне,
Милујућ' руком меком упало лице ми бледо —
Ја ћу те будно пратит' кроз стазе незнано крајне
„Да видиш с висине светле, што смртни није глед'о!“

И ношен, надземном силом, је поћох радосно с њоме,
Летећи, лаким летом, кроз етар мирисно сјајни;
К'о ждрал што клићућ' спеши срећноме циљу својем
На цветне обале мора, где шум се разлеже тајни . . .

Спокојство овлада мноме, и миљем блаженог јави
Дисаху груди лако у тихој пучини света,
К'о ведра, блага лица, кад нежно одојче спава,
На крилу срећне мајке што наде у њему срета . . .

Уз наслон њене руке, а вођен Божицом драгом,
Ја гледах безбројна сунца, што сишљу огањ живи,
И зраке светле ломе подобно камењу драгом,
Ком' се двоножац клања, и бајном призраку диви.

Звезде су близу биле, — не, то беху сунца рајска,
Но без трепета бледог што земљи презриво дају,
Оне су светлиле друкче, к'о јасна прозорја мајска,
Златећи пучину неба у благо азурном сјају.

Све је чаробно било: и небо, и звезда призрак,
Тајних хорова песма, и миљем препуна душа,
И ваздух заносно слатки, а лахор благи и лак
Што дахом мириса свога милине едемске куша . . .

А облак један плави од свога одвојен јата,
Пловио беше тихо к'о орао с олимписких гора,
Ширећи лака крила на домак божанских врата,
К'о весник силнога Феба што светли одозгора.

И красна Божица та, застаде у лету лако,
Па седе, дижућ' мене, на одлом небесна трона,
И ја се покорих у мах, и седох заједно с њом,
А благим и љупким гласом рече ми тада она:

„Погледај горе само патниче трошнога света“ —
И тако, кад спустих очи, ја видех прну груду
У тмини, полумраку, к'о роба презрена, клета,
Што припет за тартар страшни тешку проклиње
судбу.

То *земља* наша беше! И кад се вео прни диже,
Што куглу њену крио к'о застор са одра тужна,
Ја тада сагледах свет где кором препуклом гмиже,
Гризући наказно лице овог несрећног сужња . . .

У калу, праху, и јаду, вррио је мравињак људски,
Без реда и без милости газећи врх костију,
И све је, страховном журбом, вршило пос'о мрски
Грабежа, очајне борбе, једнога против свију!

То само црви беху, ништавни створови ситни,
Слепљени на кори црној, гмижући по прабини.
Што једни друге прогоне у мржњи неумитни,
Ношени крилима страсти обмани и таштини —

„Како је то ружно доле!“ шапутах скрушен болом,
А она рећи ће јетко: „То је судбина звезде!
„Јер све што живи и ходи мрачном планетом овом,
„Усудом прогнано то је у тужну долину беде.“

„И ви се борите смртни, и стреле оштрите љуте
„Да их отровним у срца бодете братска,
„Кријућ' врхове њине, крај срца, под часне скуте,
„С усана осмех вам љупки, подла је, лажна маска!

„Хијене подобја људска што труле лешине глођу,
„Не дајућ' мира смртноме да санак вечни снови,
„Што срцем мраморним мимо невоље, беде, прођу,
„То им је срећа земна, то циљем живота бива!“

А с мрачне кугле оздо чула се потмула јека,
Урлици то су страшни шакала бесни и јетки,
А бурни мравињак људи глед'о се из далека
Где ври у виру црном, ко призор ружни и ретки..

„Ја нећу враћат' се доле?“ са страхом упитах слику
„Ти мораш опет сићи, ја сам те позвала само,
„Да с' светле висине видиш земаљску борбу ниску
„Те лакше боле блажиш, кад опет будеш тамо“.

„Ти патиш много, тешко, у светском вртлогу томе,
„Крв ти млавовна лопти из љуто рањених груди;
„Но да л' си тешић' се знао у болу и јаду своје,
„И топлим љубави дахом кравити са срца студи?“

„Ти мнијеш несрећан да си, но да ли среће има
„У томе тартару грешном, кој' вео јада скрива,
„И на тлу прашном тамо, где црва ништавих има,
„И где се јаук и песма у реку смрти слива?“

„Сићи, па сумње гони мрак, и греди смело мети,
„А рај у *себи* тражи, и певај љубави краси,
„Очисти вером душу, увреде праштањем свети
„Јер љубав вечна је само, нит' дах је смрти гаси!“

И не чујућ' ми више очајне речи и молбе,
Да ме остави јоште на светле висине оне,
Не би ли удаљен глед'о позорје самртне борбе,
Она ме лагано пушти, и облак поче да тоне —

К'о чамац карошов тихо у мрачни свијет ниже;
И ја сам божицу глед'о у сред небесног баја,
Подобну божјему сину, кад се из гроба диже,
Летећи крилма златним престољу вечнога сјаја.

Лако се губио азур широке пучине плаве,
И светлост сунашца златног тавни је увиј'о облак,
Земљина кугла мрачна у сред очајне страве,
Стајаше преда-мног близу, погледу тек на домак!

Кад они очајни крици језом ми прожмаше тело,
Сломљене болне душе, ја познах обману тада;
Студ је безверја, туге, ледина биће им цело, —
К'о кад са санком слатким варљива одбегне нада...

И нестат призрака светог... а кад сам мећ' људе пао,
Ја лиру пригрлих звучну, славећи љубав, Бога,
А судбу прометејску песмом сам блажити стао,
Ломећи окове трде с клопулог бића свога.

Но место утехе, мира, све сам гужнији био
Елизеј чистоте чедне на земљи не могох наћи,
А воду заборава још нисам са Лете пио,
Још чекам Божицу дивну кад ће на земљу саћи —

Па да ме што пре тамо у цветне пољане зове;
Где нема отрова људског, где вечна младост влада,
Где душа анђелских јата у миљу среће плеве,
Далеко, што даље само, од ове планете јада!....

10. јануара 1896 г.

Битољ.

Сима Ј. Аврамовић.

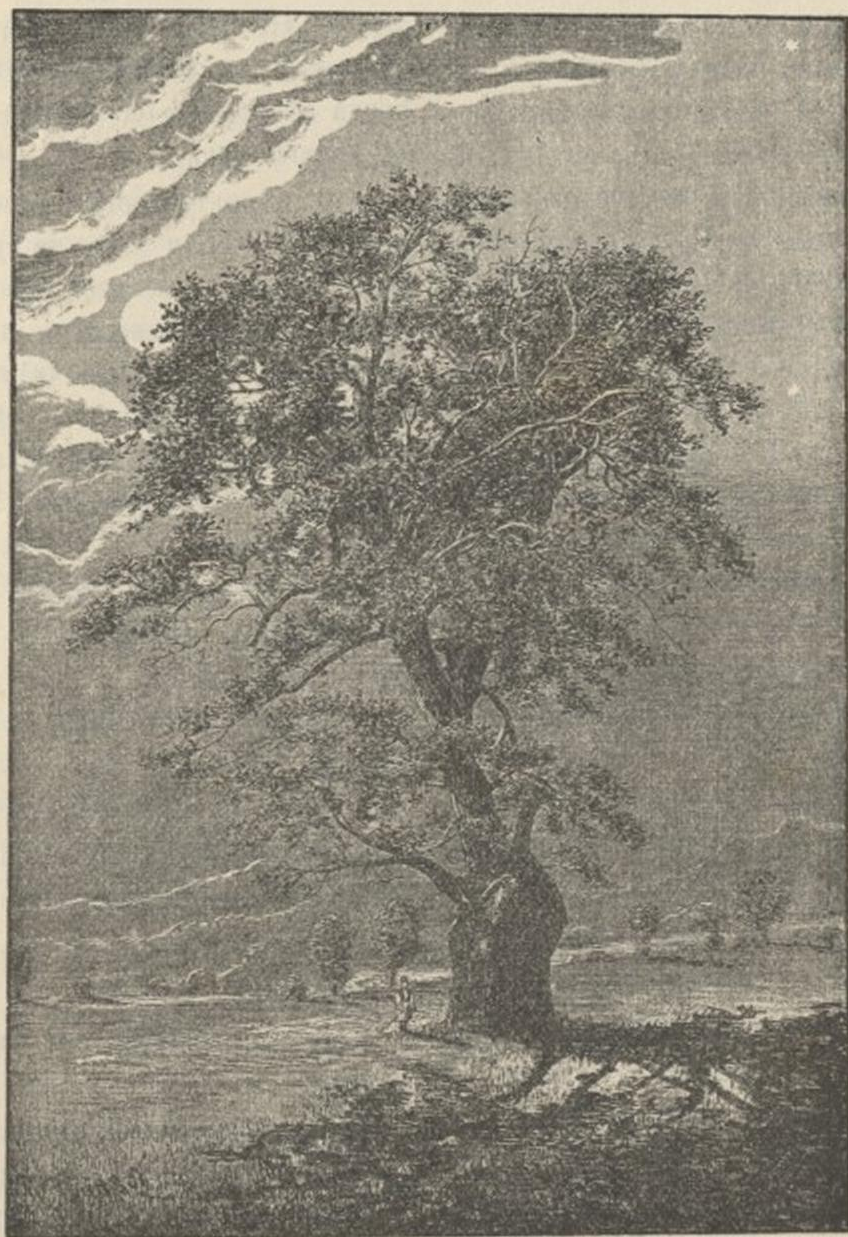

ЈЕДНО БАДЊЕ ВЕЧЕ

— Цртица из живота францускога композитора Гуно-а. —

У божићноме додатку једнога францускога листа од прошле године, наиђосмо на ову интересну и дирљиву цртицу из живота познатог француског композитора Гуно-а, који је умр'о

Цртица ова може занимати наше читаоце у толико, што се у њој износи доброта и племенитост срца великога уметника, као и његова нежна љубав према слабим и нејакима. То су

Грм у Такову.

15. октобра 1894. године. Уверени смо, да су многи од наших читалаца чули па и уживали у делима чувенога музичара. Ко није слушао или чуо за *Фауста*, *Ромео и Јулију* и т. д.?

особине, које би требале да красе сваког мислећег створа. Има у овим редовима нешто, рекли би смо, што гони племенита човека да размишља често о жалосном положају оних ближњи', који

су лишени и најнужнијих средстава за живот, па и да им помогне. То је дужност и свакога човека посебице, као и целе заједнице.

*

Било је то у Паризу 1841. године. По једној хладној и мрачној децембарској ноћи, на само Бадње вече. иђаше с муком, поштапајући се, кроз улицу *Мазарен*, један човек висока раста. Његово одело беше недовољно да га заштити од јакога ветра, који тога вечера дуваше као бесан: шешир са дугим ободима бејаше спао на његово лице тако, да се је могла само видети његова дуга брада и дуга седа коса, која падаше на његова повијена леђа. Под мишком је носио један предмет дугуљастог облика, завијен у једну шарену мараму.

Пошто је прошао мост и место т. з. *Карузел*, одмарајући се више пута на њима, продужи пут, клатећи се на ногама и једва се докотура до улице *des Fontaines*. Ту подиже главу и пошто је угледао светлост на прозорима, отпоче да свира једну тако жалосну и нескладну мелодију, да се два неваљалца удале ругајући му се.

Човек, клонуо духом, свали се на праг једнога ходника, инструменат остави на колена, и гунђаше:

— Не могу више да свирам! Боже! Боже! Смилуј се на ме! И поче да плаче а сузе се котрљаху као од срца.

У том истом тренутку, тим истим дугим и мрачним ходником, долажаху три младића, певуцкајући једну арију која је тада била у јеку.

У почетку не беху приметили свирача — један га је гурнуо ногом, други му је обално шешир, а трећи пак оста убезекнут, гледајући пред собом како се из мрака помаља овај велики старац са гордим а у исто време понизним изгледом.

— Извините, господине! да вас нисмо повредили?

— Не, одговори виолиниста, сагињући се с муком да подигне свој шешир.

Ну један од ових младића учини то пре

њего и пружи му га, док је његов друг, приметивши инструменат, запитао старца:

— Ви сте музичар, господине?

— Био сам некада, уздахну сиромаштарца, и две велике сузе скотрљаше му се лагано из очију.

— Шта вам је? Ви сте болесни? Дали би вам могли помоћи?

Старац погледа три младића, па им пружи свој шешир, промуцкујући: подарите ми милостињу! Не могу више да зарадим себи за живот свирајући на виолини, прети су ми укочени; ћерка ми болује од грудне болести и умире од немаштине.

У акценту овога старога просјака било је толико бола и јада, да су ови младићи узбуђени почели лити сузе. Брзо завукоше руке у своје џепове и извадише све, што су имали. На жалост, први је имао 50 пара, други 30 пара а трећи — једно парче калафонијума!... Свега шеснајест марјаша да олакшају тако велику сиротињу! То је било мало! и они се погледнуше жалосно.

— Пријатељи! викну онај што је старца запиткивао, мало труда и доста добре воље! То је друг по занату! Ти Адолфе, узми виолину и прати Густава, дотле ћу ја купити бакшиш.

Што рекоше, то и учинише. Подигоше јаке ђд својих капута, разбарунише и навукоше косу на лице, набише шешире на очи.

— Сада, живо и сложено! викну Шард обраћајући се Адолфу:

— Адолфе, напред са твојим комадом са конкурса, да скупимо свет!

Под извежбаним прстима младога виртуоза виолина сиромаша старца одјекивала је весело и *Carnaval de Venise* је произвео изванредан утисак.

Сви се околни прозори поотвараше, мимопролазећи свет нагну, скупи се, отпоче пљескање са свих страна и много белих новчића падоше у старчев шешир, кога беху наместили на видуку под лампом. После малог одмора, виолина окуша поново своју срећу.

— На тебе је ред, Густаве, заповеди Шарл. Именовани младић певао је тенорским гласом тако топло и складно, да му је глас све дрхтао! Слушаоци очарани викаху: „Још један пут! Још један пут!“ Бакшиш је бивао све већи, а светина је постајала компактнија. Пред оваквим успехом и приходом, подстакивач идеје, Шарл, рече:

— Да завршимо, одвирајмо трио из *Виљема Тела!*

Трио отпоче. Тада старац, који дотле стајаше непокретан, не смејући да верује ни својим очима, ни својим ушима, плашећи се да није играчка каквога сна, усправи се колико је дугачак, очи му се блистаху, лице се преобрази, зграби свој штап и отпоче да даје такт са толико вештине да су млади свирачи, под његовим импулсом, електрисали и одушевили свет, који их није поштедио ни пљескањем ни новцем.

Пошто се је концерат завршио, свет се растури полагао. Младићи се приближише старцу, који се гушаше од узбуђења.

— Ваша имена? муцаше сиромаш старац како би их моја кћи спомињала у својим молитвама.

— Први рече: Ја се зovem *Вера*.

— Ја пак, додаде други, *Нада*.

— Онда, ја сам *Доброчинство*, рече трећи и пружи пред старца шешир препуњен новцима.

— Ах! Господо! Господо! Знајте бар

да сте ме племенито обвезали! Ја се зovem Шапнен, родом сам из Алзаса. Десет година био сам шеф оркестра у Штрасбургу. Ту сам имао част да први пут спремам за позориште *Виљема Тела!*... На жалост, од како сам напустио своју земљу, несрећа, болест и немаштина изнурили су ме. Ви сте ми сада спасли живот.

И добри старац плакаше.

— Благодарехи овоме новцу, продужи он, моћи ћу да се вратим у Штрасбург, где сам врло познат, где ће се наћи људи, који ће се заинтересовати за моју кћер — ваздух рођенога места повратиће јој здравље. Ваши млади таленти, које сте ставили тако просто и племенито у службу мојој немаштини, биће благословени; ја вам кажем и предсказујем: ви ћете бити велики над великима!

— Нека тако буде, одговоре три млада пријатеља.

*

Ако сте драги читаоци, љубопитљиви да дознате, како су се испуниле речи старога Шапнена, рећићемо вам да се три ученика, три млада пријатеља, са корсерваторијума, зову:

Тенор, *Густав Роже*, омиљени париски уметник, који је умро пре неколико година.

Виолиниста, *Адолф Херман*, данашњи шеф оркестра на позорници у Вајмару, у Њемачкој

А онај што је купио бакшиш, *Шарл Гуно*, прослављени композитор француски.

Женева.

Н. С. П.

ИЗ ПЈЕСАМА АДЕ НЕГРИ*)

I.

Мртви пољубац

У прољеће једно, скривена у трави
Љубичица рана поздравила св'јет,
Но зрак бјеше хладан и у првој јави
Тужно свену ситан цвјет.

На уснама мојим, једном дан кад сједе,
Затрептао пољуб у радости свој,
Ти окрену главу, . . . тек што живит хтједе
Мртав бјеше пољуб мој . . .

*) Ада Негри заузимље данас једно од првијех мјеста у италијанској модерној лирици. Рођена је 3. фебр. 1870. Прије три године издала је прву књигу својих пјесама: *Fatalità*, а сад имамо и другу књигу њезинијех пјесама: *Tempeste*. Све до скоро била је сиромашна учитељица у *Motta-Visconti*, а данас је професор књижевности на једној вишој школи у Милану. Из друге књиге њезинијех пјесама, ми доносимо двије пјесмице, како би, колико толико, наше читаоце са овом генијалном пјесникињом упознали. Преводилац.

*

II.

Не враћај се . . .

Не враћај се никад више; нека тако вјечно стоје
 Међу нама мора пуста. — Плам љубавни пропао је
 Што кињаше груди вјерне. — Дижућ теби с клетвом чашу
 Згазила сам љубав нашу;

Уморих је, растргох је, као лишће вихор љути;
 Ја је убих, ето, убих и сад ћути, вјечно ћути
 Санком смрти. Лакше тече кроза жиле мога тјела
 Утишана крвца врела.

Лако сан ми очи склапа, нит се више суза креће
 Зовући те страсно, жудно. — О, колико мира, среће! —
 Као цвјетак, што у ноћи анђеоску пјесму слуша,
 Почива ми тиха душа;

Не враћај се никад више! Ђе си некад срећу брао
 Без одзива и без гласа самртни је печат пао . . .
 Хоћу да те мрзим тако, к'о ти кад ми вјеру даде,
 Што дан један љубит знаде.

Хоћу да те сл'јепо мрзим за године моје цв'јетне
 Што их квасих сузам врелим чекајућ те душе сјетне; —
 Ој младости, што љубљаше тако страшно, тако жудно —
 Жртвована узалудно . . .

Ал' и мржња мори, дави, и у мржњи сузе сл'једе . . .
 Ја бих хтјела да те ув'јек моје очи близу гледе
 Ма те по сто пута клела . . . Немам снаге, немам моћи,
 Осим суза без помоћи . . .

Хоћу мира, много мира . . . Рец'те нек се једном смири,
 Онај огањ јецајући, што се мојом душом шири . . .
 Он је неко, што се тужи, непријатељ, чудовиште,
 Болник, који здравља иште;

Неко, што се грозно кида под теретом силни јада,
 Па се диже са ужасом бјесну силу да надвлада;
 Неко, што се љуто бори, кличућ помоћ тужним вриском,
 Да не умре смртним стиском.

М ц и р и

од М. Ј. Љермонтова.

Превео

Окица Глушчевић.

— НАСТАВАК —

V.

„Ја се не бојим гроба, ни страва,
 Ту, веле, страдање спава,
 У вечној, хладној тишини,
 Ал' ми је жића милини,
 Казати збогом прежао.
 Та млад сам, млад сам сазнао
 За њене бајне радости! . . .
 Ти зар за снове не знаш младости?
 Или ти ниси ни знао,
 Ил' забраву си предао,
 Како си с' с мржњом ломио,
 Како си негда волио,
 Како је срце куцало
 Па пуно жара застало,
 Сунчане равни дубоке
 Гледећ' са куле високе,
 Где чисти зефир ћарлија,
 И кад у кунку Ђелија
 Туђинче слабо, незнано,
 Голубић, тиче млађано,
 Од грома није себезнан,
 К'о да је страхом разурван?
 Па теби нек је самотан
 Свет овај шарен, дивотан —
 Та сед си, слаб си, растргнут,
 Од жеља давно одвикнут!
 Јер, старче, ти мо'ш заборава
 Бацит' на многи, многи јав;
 Јер ти си живот познао,
 А то бих и ја могао!

VI.

„Можда би знати желео
 Слободан шта сам видео? —
 Дивотна поља, брегове,

Осуге рашћем које векове
 На њима мирно преброји
 И хучи чилом гомилом
 Коло са браћом премилом,
 Вид'о сам мрачне стијене,
 Валима љутим двојене,
 Па сам им тајне схватит' умιο —
 То ми је Господ души улио!
 Загрљаји су њини камени
 Одавно у вис бачени,
 Па сваког часа жуде састанак;
 Али за даном протиче данак
 И беже редом године —
 Да им тај тренут не стигне!
 Вид'о сам горски врхови,
 Чудни и дивни к'о снови,
 Како се зором руменом
 Диме у небу плаветном,
 К'о тамјан светог олтара,
 И облак заносна чара
 Са тајног својега стана
 Облачке истоку гања —
 К'о јато тица далеког света,
 Кад, бело, нама долета!
 Кроз сиву маглу даљине
 Вид'о сам снежне лавине
 Поносна седа Кавказа,
 Где трепте сјајем алмаза —
 И не знам што ми одла'ну,
 На срце мелем што кану . . .
 Глас ми је тајни зборио
 Ту да сам некад ходио,
 И све ми живље, јасније
 Отпоче прошлост да бије . . .

VII.

„И ја се сетих куће очеве;

Угледах наше кршеве
 И свуда дивно у округ
 Наш аул¹⁾ хладом разасут;
 Ергела тутањ у вече,
 Кад свака кући потече,
 И лавез паса потмуо
 Моме се уху причуо;
 Сетих се лица старачких
 У сјају зрака слабачких
 Месеца бледа где-но роморе
 И пред кућом нам говоре,
 А сабља сваком одсева
 И чује с' звекет мачева . . .
 И све то к'о сан протиче,
 Све за час мутно промиче.
 У своје бојном опрему
 Мој отац, к'о жив у свему,
 Пред моје очи предстаде,
 И у памћењу застаде —
 Па тад ми панцир зазвекта,
 Па тад ми пушка засјакта,
 А сину поглед поносни . . .
 И чух ја гласић радосни
 Сестара мојих млађани . . .
 И поглед видех слађани,
 Чух речи њине, милопој
 Колевци мојој — братовој! . . .
 Кроз те је крше поток дерао
 И, плитак, хучно с' верао;
 К њему сам играт' слазио,
 Песак му златни газио,
 У подне ласте пазио
 Пред кишу када се вину
 И крилма воду додирну.
 И ја се сетих када у вече
 У нашој кући крај ватре
 Река од прича потече
 О људском жићу некада,
 Кад живот беше наслада . . .

VIII.

„Слободан шта сам творио
 Можда би знати хотио? —
 Е, ја сам, старче, живов'о

¹⁾ село.

И жиће моје поново
 Без та три дана пресрећна
 Било би много мрачније
 И много, много јадније
 Но твоја старост немоћна.
 Био сам давно смислио,
 Како бих даљна поља видио,
 Је л' земља дивна дознао
 И људе добро познао:
 Да л' живот срећно проведе,
 И да л' се на свет изроде
 Окова ради, слободе,
 Ил' мрака црног и злобе? —
 И ноћу, у час страхотни,
 Кад небом беху свемоћни
 Од пакла љући громови
 И одјекиваху ломови,
 А ви, ужасом убјени,
 Уз олтар ничке припјени —
 Ја сам побег'о. Као брат
 Загрлит' буру био сам рад!
 Очи су облак гониле,
 А руке муњу ломиле . . .
 Шта, реци, твоји сводови
 Ту могу дати накнаде
 За дружбу кратку, насладе,
 Што бурном срцу дају громови? . . .

IX.

„Бежо сам дуго — у незнан!
 И пут ми тешки, самотан,
 Не сину сјајем звезданим,
 Ал' грудма мојим мученим
 Планинска ноћна свежина
 Била је чиста милина!
 Дуго сам, дуго, бегао,
 Па кад сам суст'о, легао,
 У густој трави заспао
 И прислушкиват' се стао,
 Вид'о сам крај је потери.
 И бура стаде — превери!
 А бледи појас вечери
 Међ мрачним небом и земљом
 Дао се силном дуљином;
 На њем' сам узор светао

Далеких гора гледао.
 Леж'о сам ћутке, некретан,
 А у степама шакал страхотан
 Час по час вио ј', урлао,
 К'о дете плак'о, зурлао,

Међ камењем се змија верала
 И својим сјајем блистала.
 Ал' страх ме није сломио —
 Ја сам, к'о звере, људи с' клонио,
 А, као змија, вер'о и крио.

— НАСТАВИЋЕ СЕ. —

МОЈЕ ПОБРАТИМСТВО

СА ЉУБОМИРОМ П. НЕНАДОВИЋЕМ

Беше то године 1844. Бејах онда кадетом у служби Ђенералног штаба и при мерењу у Ческој. Док се је лети мерило по планинама, зими се је израђивао тај рад у Златном Прагу. Овај град је био онда пролазно место за све младиће из Србије — ако су путовали из домовине на науке у Њемачку или Француску, или ако су се са наука враћали отуда у постојбину. — Ту се нађем са Љубомиром. Он беше да учи на универзитету више науке. Љубомир становаше у кући медицинског доктора Стањека, чешког родољуба и научењака. Овај је написао неколико значајни књига своје струке. Млади бесмо једни година: Срби бесмо — није чудо, да се завољесмо и да се побратисмо. И као што видесмо, то наше побратимство доживе педесет година и трајаше до последњег Љубомировог издисаја.

Онда се нас двојица упознасмо са чешким првацима научењацима. Беше међу њима Франта Шумавски, који онда баш састављаше речник чехо-њемачки и њемачко-чешки; Тилх, Шторх и други. Данас још живећи Владислав Ригер беше онда млад, опште уважен родољуб, пун знања и одважности. У њега се сваке седмице састајасмо, те читасмо најновије књижевне производе српске и „илирске“ (онда беше узела баш струја Гајева „илирства“ маха. Ја и Љубомир посредовасмо знање и разумевање нашег језика, и учисмо од њих чешки.

Из тога доба хоћу да наведем неколико ситних пртица. У пријатељском одношају са старином г. Бах-хофеном, који имађаше велику цигљану и башту северо западно од Хроушина, одем једнога дана њему у башту. Ту нађем три рођене сестре, рођаке домаћинове; госпођу Стањек, газдарицу нашег Љубомира; госпођу Фрич, супругу адвоката Фрича; и госпођу Шафарик, супругу оног Шафарика, што беше професором у карловачкој гимназији. Ова знаше лепо српски да говори. У башти ваљаху се и јурише се по трави њих *шеснајстери* деце, све то пород тих троје сестара и чешких родољупкиња.

Добра деца су у нашем брачном животу — божји рукосад; она су миомирни струк цвећа; радост, дика и понос; она су право блаженство својих родитеља. Породица је основ племенима, општини и васцелом једном народу; а народи оснивају моћне државе.

Па да није имао краљ Фридрих велики пруски право, кад је закључен био мир са Аустријом у Хубертсбургу и тиме седмогодишњи рат окончан, а он нареди указом: да сви неожењени његови војници *морају* се сад у Ческој, у лужички Срба, у Саксонији — *женити* и са женом у отацтво враћати, *јер жене из тих предела радо рађају многу децу*. Да то мудро дело не учини, питање је, дал би 1870 у фран-

цији број *пруске* војске над бројем Француској војске надмоћнији био?

И ено видимо и дан данас, да се и како се чески народ множи. У том се састоји његова снага, његов опстанак, његова радиност, његова будућност!

То се роји под Божјим благословом!

Франта Шумавски беше ванредно умиљат, симпатичан човек. Мени је и Љубомиру особито био наклоњен. Беше омаљен, здепаст, црне масти човек, пун знања и науке. — Кад дођо с јесени у Златни праг, из предела око двора ворлика и развалина Звикова (Klindenberg) на полуострову реке Молдаве, ја ћу Франту Шимавског запитати, знајући да пише речник: „како чеси зову *вир* у води?“ Он ми одговори: „вирбл.“ Ја му приметим, да је то немачка реч; да је, душа ваља, налик и сродна славенској, српској речи, без сумње по санскрити, извору све четир гране аријског језика.

У Бечу о Светом Сави 1896.

„Ал да вам ја сад своје мњење кажем: Не далеко од двора и места Ворлик-а има два места на реци Молдави, где обала извитоперена у слојевима — прави вода котлаце и вирове на два једно од другог мало удаљена места. На једном и на другом села су насељена, и зову се: *велики вир* и *мали вир*.“

Франти беше та вест мила, и рече: За спомен на вас и наше пријатељство ево ћу да забележим и да упишем у свој речник.

И доиста, тек што изађе тај речник, прво ми беше, да тражим реч „вир“, и нађем ју.

У исто доба беше у Златном прагу и Хрватски научењак Курелац.

Побратим ми Љубомир оде одатле у Немачку и Париз, ја у Карпате, и видимо се тек године 1853. и после чешће у Београду, кад је он управљао са школама у Србији.

Јов. Стефановић Виловски.

Старе мисли о укусу

од Марка Цара

— СВРШЕТАК —

III.

Назори о укусу разилазили су се тако често и тако замашно; његове су тежње подложне биле таквим мијенама, да су многи отуда закључили е је укуе ствар посве самовољна, не потчињена никаквом правилу, ама зависна једино од превртљиве људске фантазије. На основу таког разложења створише познату изреку: *de gustibus non est disputandum*, што би отприлике значило да се о укусу није вајде препирати, нити му законе истраживати.

Еле, по нашем мишљењу, нема ништа апсурдније од те изреке, коју мора да је, на

своје оправдање, некакав посве сићушни мозак скресао.

Ако се обазremo на историју умјетности, наћи ћемо, додуше, мноштво појава, које као да горњу реченицу потврђују, али су те потврде само привидне нарави. У архитектури, на примјер, грчки модели сматрани су дуго времена урнецима савршенства; доцније се уважавала једино архитектура готска; најзад преоте изнова мах укуе грчки, који у главном и данас предњачи. У говорништву и у поезији азијатски народи цијењаху само извјештачен, испрекићен слог; док су Грци претпостављали класичну простоту и језгровитост. Па и у наше доба,

зар се је мало књига у звијезде ковало, којих се данас нико и не сјећа? Да остале и не спомињемо, навешћемо само оне гомиле т. зв. експерименталних романа Золине школе, који су данас, након толиког фанатизма, скоро махом забатаљени!

Кад би могло имати темеља начело, да о укусу није могуће размишљати, тад би по наравној пошљедици требало закључити, да је сваки укус једнако добар; начело које би могло куд и камо важити, док би се радило о незнатнијем разликама између појединијех људи, али које се приказује до краја апсурдно, кад су по ериједи разлике битне. И збиља, имали икога жива, који би смио озбиљно утврдити, да је укус најглушљег хотентота једнако добар, као у каква паризлије? Пошто би нам се слично разлагање чинило безумно, то смо и нехотице приморани закључити, да и у погледу укуса, као и сваком другом погледу, треба лучити зло од добра, истинито од лажнога.

Казали смо већ: укус, као и ти човјеку прирођено својство, не треба да је, као ни сами гениј, у свакога једнако развијен. И с тога, ако се двије естетички образоване особе у неком питању укуса до краја не слажу, не можемо зато опет казати, е једна од њих има апсолутно право, а друга апсолутно криво. Некоме је мила поезија, а некоме историја; неко воли комедију, а неко трагедију; млађарија се радије бави дјелима забавнијем, а зрелији људи воле књиге озбиљне; нека су друштва наклона смјелом сликању природе, а некима је драже идеално приказивање људскијех страсти и осјећаја. Ну, и ако су им наклоности различне, они опет теже за одређеном врстом љепоте, која одговара њиховој особној ћуди; и зато једни немају нипошто право да друге осуђују. Али пазимо добро: ова се разлика укуса може само у толико допустити, у колико се она односи на предмете међу собом различне.

Сасвим је нешто друго, кад се људски погледи о једном те истом предмету дијаметрално разилазе; кад једни презиру као неваљало оно, што други узносе као изврсно. Тада није више говор о разликости, већ о супротности укуса, и у том случају једно мишљење мора

да је добро, а друго криво, Неко, на примјер, воли *Смајил-Агину Смрт*, а неко *Горски Вијенац*. Узмимо да је мени милији *Горски Вијенац*; то ипак не значи да су наша мишљења супротна. Он се у Мажуранићеву пјесмотвору дивни пластичном организму народног епоса; мене у Владичином дјелу заноси оријашки полет маште, народна карактеристика, мушка једрост и чистоћа језика. Док смо у томе сложни, е оба та два умотвора имају у себи ријетких умјетничких љепота, наше се несугласје своди на ону разлику укуса, којом се забависмо навине. Али да нам когод дође и рекне, е у *Горском Вијенцу* нема никакве љепоте, е је Његуш пјесник метиљав и сухопаран, те да му претпоставља, рецимо, какву комедију конта Ива Војновића, ми бисмо одмах казали да тај чово нема ни искре укуса, или да му је укус до зла бога искварен; и да му покажемо како је грдно забраздио, позвали би смо се одмах на све оно што нам се чини да може служити као мјерило укуса.

Сад се пита: што да нам служи као опће мјерило, као узор у питањима укуса?

Да речемо да је у питањима укуса најбољи узор сама природа, не бисмо доиста погријешили, јер кад гођ узмемо да прикажемо што из природе, или да опишемо макар који људски чин или осјећај, најбољи нам је у томе углед стварни живот, и разуму је широко поље отворено, да копију успоређује са оригиналом. Али има много случаја, у којима се то правило не може примјенити, јер се умјетност, по нашем скромном мишљењу, и ако јој је основа у природи, не састоји нипошто, или барем *не мора* да се састоји, у искључивом подражавању природе. Потражити нам је дакле какво сталније мјерило, које да нас у питањима укуса руководи.

Видјели смо у пређашњој глави који се увјети траже за највећу углаћеност укуса. И ваиста, кад би могуће било имати увијек прируци особу таквим својинама снабдјевену, њезине би пресуде о љепоти биле, јамачно, најпоузданије. Али пошто се такве особе посве ријетко рађају, и тако рећи на прсте броје, то нам у питањима укуса другог мјерила не преостаје,

до израза свеопште свијести о појединим дјелима, другијем ријечима, све оно што људи једнодушно узносе, треба сматрати извршним.

Па лијепо? упитаће ко: зар нас у расуђивању љепоте ништа друго не руководи, но само признања већине, књижевни и умјетнички плебисцит? Зар да наша убијећења стварамо на основу гласова прених одасвуда, само не из наше савјести? — Не, то нико не каже. Утврђена су, срећом, извјесна начела здрава разума, која се могу сваком приликом примјенити на питања укуса, као год и на питања најстроже филозофије. Ну, и ако разум може да нас донекле руководи, не треба заборавити е коначни закључак, на који нас разбор упућује, јесте и остаје увијек осјећај. А кад се осјећај велике већине, у току стољећа, о неком дјелу потпуно судара, то значи да је у том дјелу наша вјерна одјека људска природа, да се у њему огледа једна част васељенске љепоте, и оно не може да не буде ремек-дјело.

Али разликујмо: кад се ми позивљемо на једнодушан глас колективности, као на коначног судију у преиркама естетичким, само се каже, да ми ту мислимо на људе, који се налазе у положају подобну, да свој укус развију. Јер је лако увидјети, како међу необразованим народима, у мрачнијем и суровијем епохама, појмови о укусу не могу бити много развијени, ни, према томе, бити мјеродавни. Ми се овдје позивљемо на осјећаје људи, који живе у просвијећеним и напредним друштвима, гдје се умјетност гаји као социјална потреба, гдје се умна дјела подвргавају слободној и непристрасној критици, и гдје је укус поткријељен и усавршен знаношћу и филозофијом.

Не кажемо тим ипак да се и међу културнијем народима укус не може кашто искварити. Утицај лажних религија, или пошљедице кривих владавина, могу лако да уведу обичај лабава и измождена стила: поједини писци могу да се гдјегод широм бијела свијета прославе управ ради својих најгорих мана, те да публици своје криве погледе за неко вријеме и наметну; но, земањом ће прави укус људскога разума

отети опет маха, и свакако одржати побједу над часовитим блудњама. Тренутни каприси могу да занесу људе, који површно суде; ама подвргнимо их поближој анализи, па ћемо видјети како ће се једанак распрснути, док само оно остаје, што је основано на здраву разуму и на урођеном људском осјећају.

Отуда висока цијена, у којој су током времена најпитомији народи једнодушно држали и држе извјестан број ремек-дјела, као на пр. Омирову *Илијаду* и Хорацијеве *Оде*. Отуда важност, коју та дјела стекоше, те су данас постала узором свакоме пјеснику-литерату. А и наравно је; из њих нам је дано да разаберемо осјећање рода људскога за оне љепоте, у којима он највише ужива, и које управ зато поезија треба да нам пред очи истиче. Такова дјела, ако их један или више нараштаја забатали или просто из вида изгуби, као што се у неко доба случило с Дантовом *Комедијом*, морају да ускрсну из запрашених библиотека и славно пропутују кроз бесконачност.

Закључак је свега тога — а ово нам је највише стало било доказати — да закони укуса нијесу ништо арбитрарни, зависни једино од Ђејфа појединих људи, и без икаква *критерија* за лучење зла од добра, истине од лажи. Они се, напротив, оснивају код свијех људи на једнаком темељу, бива: на *осјећању* и *схватању*, двије особине које су скопчане нашом нарави, као и сва друга умна начела. Ако та начела кашто забасају ради незнања или предрасуде, разум може да их опет на прави пут изведе. Њихово се нормално стање реди по опћем укусу човјечанства. Ма колико се неки људи разметали анархичном теоријом самовоље и несталности укуса, извјесно је да међу људскијем умотворима има некијех љепота, које пркосе времену и уживају опће, неограничено признање. У сваком дјелу, оно што ум подиже и срце заноси, свиђа се свијем народима и свијем временима. Има у нама нека приталожена жица, коју кад вјешто дотакнеш, а она махом затренти, и људско срце не може на ино, а да јој се не одазове.

О предрасудама

од проф. Милоша Н. Пејиновића

— СВРШЕТАК —

Погрешна или случајна мишљења не постају сва из памћења, из уображења, из осетљивости, најзад из наших подобности, из нашега расположења или из наших слабости; по нека су са свим случајна: она постају у непредвиђеним случајевима, што се не могу увретити ни у какву врсту.

Наклоност према особама а никако не према стварима или према начелима, извор је најмилије од свих наших предрасуда. Због ње ми бранимо свакога, који пати, свакога који је несрећан или угњетен.

Она нас најпоузданије води срећи, разастирући је около нас. Сажаљење расветљава, много чешће но што заводи наше суђење; и макар нам оно дало о особама повољних мишљења, које испитивање после тога никако неће оправдати, ипак је често боље по нас бити превареи, него ли бити увек неповерљив. Ну, антипатија, одвратност, тај предзнак од мржње, имала је на човечји род најкобнији утецај. Радљива наша осетљивост као да се никако не задовољава, ако јој се само жртвују они, које имамо пуно разлога мрзети. У својим општим антипатијама, ми рачунамо људе по сталежима, и хиљадама појединаца скупа. Само по какав спољашњи знак, разлика једна у имену, у боји, у језику, довољна је да учини те да будемо неправедни; и ми се још хвалишемо одважношћу, којом смо гонили оне, који су се удружили под једним истим стегом, и које често никако и не познајемо.

Погрешка, коју је учинио само један једини појединац, шири се на читаво његово племе, на све његове саотачаственике; погрешке једнога столећа прелазе на друго, које за њим иде.

Ми верујемо да видимо у овим неразумним суђењима ужасан поук; ми се хвалишемо овим добродетелним гневом, којему жртвујемо

милосрђе, и често долазимо дотле, да га ценимо као најбољи доказ наших религијозних осећања.

Предрасуде од мржње без сумње имају извора у људекоме срцу; ну, постојанима чини их интерес оних, који су у власти.

Ови се брину да подгревају и да чувају ту међусобну мржњу између народâ; и на тај начин, уклањају они испред испитивања разума читаву гомилу од заблуда.

Владе у разних народа узајамно се вређају, а народи се узајамно мрзе. Па ипак нема стварнога непријатељства међу народима. Како би један народ могао бити смртни непријатељ другоме? Зар сваки од њих, ако му потребују његови суседи, други народи, неће наћи у њих више помоћи, кад су они срећни и задовољни, него ли кад су угњетени и незадовољни?

Друга једна врста наших предрасуда постаје услед одсутности свију подобности наших услед *инершне силе*, која је као негативна, супротна сила душевна.

Љубав за одмарањем, душевна леност и плашљивост су болести, што постају из воље, те кóче и сâм разум, не утврђујући у нама на место себе друге какве душевне подобности.

Страх од нових идеја, страх од промене, страх од реформа, од свакога умнога напретка, све је то бескрајно распрострањено у свих народа, и власт је тога у толико већа, у колико ови народи, који су више покорни предрасудама, буду више требали, да се и сами угну, те да их се отресе. Радљивост духовна је управо једно урођено расположење у човеку; ну, овога расположења може мало по мало и нестати; изгледа да је оно својствено само младежи; и у већине људи оно се све већма умањује, у колико они бивају старији. Умно напрезање је велики умор за онога, који се није на то навикао. Сумња, што се порађа о каквој предрасуди јесте знак труднога рада. Јер тада

треба слéдити идејама, којима човек осећа да једва може владати; ваља проникнути у спекулације, које изискују толику пажњу, да се од тога ужасавамо, и на крају крајева, с тога што нећемо моћи више размишљати, можда ћемо се морати оканути огледања, те ћемо с понижењем осећати, како нимало нисмо кадри или како више нисмо кадри уздићи се у велике регионе мишљења. Не само да сумња у религиозним питањима ужасава све оне људе, који нису поуздани у своју снагу; већ, било да је реч о њихним општим интересима или о њихним приватним интересима, они се вазда бране са највећом жестином од прве сумње, која се хоће у њима да породи. Поверење је извесно стање покоја, сумња је почетак рата. Кад је пропаст неизбежна, онда је мало људи, који се уздржавају да у ту борбу ступе везаних очију и ништа не видећи; па, шта више и онда, кад је још време радити, већина цени као непријатеља онога, који је први извештава о опасности, кроз коју ће проћи. Ово ужасавање од новог огледа, ова одвратност према сумњи и неповјерењу, ова леност у вежбању својега ума у ненавикнutoме размишљавању, још се утврђује личним поносом и поносом народним. Тада човек неће да призна, да је зло радио и да је увек зло радио, и да су они, које је навикао поштовати, још од детињства, једнако зло радили.

Предрасуда је непомична по својој природи; само разум напредује; те тако су и законодавци, који су смерали да својим делима

даду веће трајашности мудро радили, што су их стављали под заштиту инертне силе рода људскога, што су забрањивали свако испитивање и што су изгонили разум из својих области. Они су налазили у предрасуди силу једну, која је вазда спремна да брани оно, што постоји, од онога, што би било боље; силу, која се оружјем бори у корист њихова дела, њихне властите мисли, противу целога људскога рода. Они су радили мудро, ну са убитачном цели. С надувеношћу, којој се морамо чудити, кад је у човека видимо, они су поставили границе духовној власти: одлучили су, у својој вајној памети, да никада ништа не може бити боље од онога, што су они пронашли; те тако су ово „боље“ омогућили.

Ну, ова предрасуда, која себе држи за храниљу, не спасава ни мало друштвених установа, било од неосетнога поремећења, било од другачијих каквих обрта. Оне земље, у којима се цивилизација не креће у напријед, увек су једне и исте и вазда све грђе; а то с тога, што се у њима није изменила ни једна друштвена установа, што се људски род ту развратио и што се једнако развраћа; с тога, што им је власт из руку измакла; с тога, што су уметности, које ту цветаху ишчезле, јер она непомичноста установа, није их бранила од освојења и од тираније, ни од куге, ни од глади, ни од различитих других зала и недаћа, било земаљских било небесних.

Како су постале Мрцине у Конавлима

Приопћио

Вид Вулетих-Вукасовић

— СВРШЕТАК —

*

С Љуте је преко Конавалâ ишао до Епидаура римски *акведукти*, па му се ето и дан данашњи није сасвијем траг ут'ро, а овјековјечила му је успомену ова красна народна прича

те сам је по дебелу први пут чуо од Пр. О. Ауг. Павлића, у Придворју — у Конавлима. — Гледао сам у Придворју на Кокотовој главици ископина, бива ту је одаја, чатрња и т. д. па се виђа и жлијоб водовара, цијеви и т. д.,

а тако исто и на Дрвенику, у Придворској парокији.

Овђе је примјетити, да је око године 365. дошао у Епидаур свети Иларион, те онђе народу учинио добра и обраћао га на прави пут. У дни Јулијана одметника било је ради трешње оплимило море, да подуши Епидаур, а светитељ благословио таласе, те море опета расекло и ненаудило граду. Ту је у околици пустошила тешка неман, огњени змај, те прождирао коња и коњика. Светац се помолио Богу, каоно мученик свети Ђорђе, те убио ону тешку аждају. Тад се вас народ у Цавтату, у Конавлима и у околици обратио на праву христову вјеру. И сада је свети Иларион штован у Дубровачкој околици, а особито у Жупи Жрновници, ђе је насликан и на барјаку. Прича о змају светога Илариона судара се са оном древном причом Феничанина Кадма, бива онај је див неђе код конавоскијех стијена убио змаја, па му посијао, по заповједи божице Атхене зубе, те изникли из земље цини и пустошили ону околицу. У Епидауру је био у велике штован бог Ескулапије, и то је врач над врачима, па му је била змија посвећена, а можда је свети Иларион искоријенио слутњу о Ескулапију и о чаровитој змији, која повраћала здравље сваком болеснику. И на кнежевој је палачи у XV. в. у Дубровнику украсано Ескулапијево лице, бива старца врача, ђе сједи и врача немоћницама, па то лијепо каже и латинска цјесма испод споменутога лика.

И наша нам дивна прича о гуштеру још боље наговјешта борбу између латинскога и словинскога елемента, те нам, без икаква народословнога прећеривања, смрт оне латинке ђевојке каже како је пропало латинско племе, те се сахранило на грудима словинскога младога, ал' јакога народа . . . Ово су наша скромна истраживања, па ћемо јих ојачити доказом како се латинска мисао провлачила негда у Цавтату, у Конавлима, па и у Дубровнику. — Испод брда је *Сњежнице*, у источној бочини, пећина, те се каже, да је ту стала Ескулапијева змијурина. Пећина је неизмјерно висока, те свјетлост улази из брда кроз пукотине. На висини је од

три метра голема пукотина, а на лијеву страну до два метра и по, у станцу је камену као друга пећина, те изгледа као да је клијет за вршење светијех тајна. Дакако, у великој су пећини големи циједници, па рек' би, да је на ступовима као храм, а сига до сиге виси, ал' се свода невиди. Дивота је у пећини, бива дуга 31 метар, а још шира. Подаље 50 метара још су двије чуњасте шиље. У лијеву је локва дуга до осам метара, а широка шест. Ту је љети вода дубока до метар и по, и зими поплави пећину. Кад пијеш ове воде и љети трну зуби, па се и овај студенац зове — како онај код Цавтата, ђе је исто голема шиља, — *шипун*, јер је вода кисела. Код Придворја је вода *шурбина*, па и то је нешто као и *шипун*. — У пећини је на Сњежници каменица осредње величине, те је вазда из циједника пуна пунцата воде, а зове се *вилина каменица*. Око пећине је свакијех мириснијех травица за врачање, па се каже, да јим није трага у нашијем странама, но да су јих врачипосијали у древно доба, кад се оно свијет клањао оној Ескулапијевој змији. Травице су се осјемениле, па јим се свак чуди и дан данашњи. Овђе је било змијино пророчиште, па ето је једва једвице сада нестало те вражде, ал' све наговјешта на змаја, те и на гуштера наше приче . . . — Епидаур је, како ћемо виђети, утемељен око VI. в. прије Христа, те су се ето њеки старонирички обичаји уздржали у Дубровнику, како причају Дубровачки писци, готово до пронасти републике, а то овако: — Био је обичај у Дубровнику о месојеђима да плешу испод мјешница три чељадета, а то у мушкари (карабуљци), бива *Турица*, *Чорое* и *Вила*. Кажу, да је *Турица* као *Давор*, *Чорое* Бако, а *Вила* Диана.

Турица је био коловођа, те је имао коњске косијере, а искостречио би очи и изкесио зубе, да никада тако. Затиок му био ка' у човјека, ал' ћелав. Та би се наказа залијетала за пуком, па би се дјеца страшила, да нигда тако. *Чорое* је имао у руци киту, а на глави вијенац од лозова прућа. Вила је држала у десници лук и тетиву, па је ово свакако као Диана, божица лова. У Дубровнику, ако и

ријетко, још се чује: — прави је *Турица* или *Чорос*. — Ово се каже шереметасту чељадету. — Ово ја као нека врста римскијех *Ашелана*, ђе није било ни краја ни конца шали и дречању, па би Турица започела свој шереметлук испред цркве Св. Влаха, у Дубровнику. Ниједан писац некаже кад је нестало споменутога *шанца* у Дубровнику. Ова је игра, по свој прилици, био посљедњи остатак древнијех обичаја из Епидаура, ал' је *српски живаљ* својим разноврснијем обичајима утр'о траг и овој аномалији . . . Српски је живаљ сваку прогутао или преиначио, а то нас најбоље учи споменута прича о гуштеру, те је то као њеки прототип народнога асимилирања у српској традицији.

*

Име је Цавтат од влашкога *Civitate*, а то значи град, те је ово мјесто особито знаменито у средњему вијеку, јер би се обично Српски и Босански владари возили из Цавтата у Дубровник, а то, кад би ишли господи Дубровачкој у походе.

Ово је мјесто припадало, (а и околица с Конавоском жупом, све до год. 1427.) Требинској кнежевини, па онда Дубровачкој републици.

Још год. 1253. спомиње се у листинама *стари град Епишавр*, ал' је још старија наведена прича о гуштеру, па досиже и до X.га в., кад се спомиње *καστρον Πισαυρα* — *Кастрон Писаура*. —

Конавли су, како сам споменуо од *Καναλή* — *Каналé*, а то значи жлијиб или акведукт. И *Доња* је *Гора* с *Врсинама* спадала у средњему вијеку на Требиње, и то су баш садашњи Конавли, јер је Доња Гора к мору, а *Врсине* к сјеверу, ђе је тврди *Сокб*. У XV. в. Дубровачки је кнез становао у Св. Мартину, а то је данашње *Придворје*, баш по кнежевој палачи. — У XV. в. најбољи је био за Дубровчане пријатељ кнез Сандаљ, те је у Конавлима, по жељи Дубровчана, отејекао главу Радичу Санковићу, војводи Краља Остоје, па му је баш Дубровачки сенат даровао Радичеве дворе у Дубровнику. Сандаљ је још године

1419 продао Дубровчанима половицу Конавала, а кад је године 1430 Радослав Павловић јавио рат Дубровчанима ради друге половине, те је био продао још године 1427 истијем, Сандаљ је у овој неприлици помагао Дубровчане, те с војском дошао у Конавле, да подјарми оне племиће, који су се били подигли проти Дубровачкој Властели. Онда је обеједнуо и тврди град Соко, те га покљонио Дубровнику. Соко је био с половином Конавала Радослава Павловића¹⁾, а прије тога његова брата Петра. Након четири године нестало је и Сандаља, па и жене му Марије, те се каже, да су били отровани, а све њихово имање и државу примио је у баштину њихов синовац Стјепан Хранић-Косача, а то је главом славни Херцег Стјепан.

Овако су и по предаји и по повјесничкој свези Конавли скончани с Херцеговином, а то је *Војводина Светозга Саве (Ducatus Sancti Sabae)* . . . Писао сам још о Конавлима у Босанско-Херцеговачком Источнику (*Свешци у Конавлима*), — то год. 1895. у св. IX. на стр. 354—359, а уз остало је још приподобити *Рјечник из књижевних старина српских написао Ђ. Даничић* (дио I. стр. 468—469), те су ту наведени главни одношаји из српскијех листина, па и ово: — *На Цавтатѣ при мори естѣ билѣ градѣ стари Дубровникѣ полагаѣ жѣне Конавалѣске, којумѣ градѣ пристоѣше жѣпа Конаваоска . . . и када се онѣ стари градѣ расѣ, тѣда господа Рашѣка и Хѣмѣска свзше Конавалѣскѣ жѣпѣ . . . а меѣе јој бјеху с Трѣкинѣмѣ и с Брѣсинѣмѣ и до мѣе и границѣ Драченѣчѣке и до Прѣдѣградѣѣ Дубровачѣкога и до мора на Цавтатѣ . . . до Молѣнѣта М. 217—218.*

Још ми је овђе споменути, да је писао Дубровчанима Ђурађ Балшић, да слободно иду преко земље његове у Босну (М. 186), па по тому испада, да је била онда под Зетом и Конаваоска жупа, те је тако Зета заузимала голем простор, па и неке отоке. — *Дољниа*

¹⁾ В. Ђуро Харамбаша или Конавоски устанак — приповијест Херцеговачко-Дубровачка — прича из староставне књиге Вид Вулетић-Вукасовић — препечатано из Словинца — у Дубровнику наклада тискарнице Д. Претвера 1884.

гора је почимала ће су у данашњијем Конач-
лима село Поповићи, а Брџине (данашње Мр-
цине) су комад земље с неколико села до жупе
Конаваоске, те је граничила с Трџбнењем и
Брџинем. М. 218, а све је Брџине са
вџсини сели и засеџци дао Дубровнику краљ
босански Томаш Остојић год. 1451. М. 449.,
па ето је закључити, на темељу наведене приче,

У Корчули, о Власићима 1896.

КЊИЖЕВНОСТ

Јанићије (Јоаникије) Памучина

У септембру ове године, навршује се равних
двадесет и шест година, од када се угаси живот
првога и најбољега књижевника херцеговачког,
о коме се у нас Срба тако мало зна, јер се
о њему врло мало и писало. Његови пријатељи,
који га познаваху, или нијесу могли или нијесу
хтјели о њему да пишу; а они, који би о њему
писали, — ни познавали га нијесу.

Па зар наша „Зора“ да о њему не
проговори, да га колико толико отргне забораву,
кад други толико ћутаху? Зар да не прогово-
римо коју о животу и раду му на ма и у кратко,
кад је он то запета заслужио!

Јанићије Памучина родио се 13. децем-
бра 1810. у селу Заградињу (котар Требињски)
а крштено му име бијаше Бошко. Још као дијете
волио је школу и науку, те се учио азбуци по
разним плочама и корама јасеновим.

Чим је мало одрастао, отац га одведе у
Манастир Дужи, да се приправља за калуђера,
те је у томе манастиру провео четири године
као ђак, а тада оде у Манастир Завалу и ту
се зађакони.

Четири године иза тога, херцеговачки
митрополит Јосиф закалуђери га и даде му име
Јанићије.

Из Завале пређе Памучина у Мостар и
ту остаде до смрти.

А умро је 9. септембра 1870. год.

да је само једно село уздржало споменуто име,
а и то преимачено у *Мрцине*, то по народној
машти. У споменутому је селу око седам стотина
становника, а у *Доњој гори* и преко девет
стотина. — У Мрцинама су људи јунаци као
и Херцеговци, те се нимало не разликују од
херцеговачкога типа, а Доњогорани и Витаљана
мекши су и жупнији, као и при мору.

Нема старијега човјека у Мостару, који
се Памучине не сјећа са одушевљењем, јер је
он свакога задобити знао својом пријатном по-
јавом и мудрим збором. Добročинства пак чинио
је и сувише. Пред смрт своју послао је у Русију
800 дуката, те наша српска православна оп-
штина и данас прима интерес на те новце, за
српску школу мостарску.

Није он био од оних свјештеника, који
само за свој џеп раде, а на народ се и не
осврћу, његова је девиза била: *све за Српство,*
а Српство ни за живу главу!

Због тога, народ наш у Мостару пошто-
вао га је као светитеља, волио га је из душе
а благо свакоме ономе, кога народ воли и
обожава!

Као што смо већ навели, он је први
Херцеговац, који је почео радити на књижев-
номе пољу. Он је неуморно купио српске народне
цјесме и приповијетке и описивао дивне српске
народне обичаје.

У својем чланку „Слављење Божића у
Херцеговини“ он сам вели:

„Ја сам досад саставио и печатати дао
доста чланака, које у „српско-далматинском
магазину“, које у „Светозору“ у Бечу и другим
периодичним књигама у Русији, за које сам се
много трудио, описивајући у истима народно
стање у Херцеговини, народне обичаје и друге
догађаје. Ово народно цвијеће да неби по

времену пропало и загубило се, трчао сам и брао сам га по народу и састављао у китице, те сам га изнио на виђело међу Србе и друге Словене, који су га сви без разлике радо примили, као прецијењено злато, исто како учени разред, тако и простији народ. (Магазин књ. XXV. стр. 55.)

Приповијетке је обично писао онако, како их је чуо у народу, али је увијек пазио шта ће и како ће штампати.

Језик му је врло чист, прави српски херцеговачки језик, а није као код неких данашњих скупљача народних умотворина, који их удешавају према својим калушима, па све што је лијепо, а нарочито језик, искваре, те нам због тога и изгледају тако слабе.

Занимљиво је, ако приближимо једну примједбу о Вуку, из његова „Слављења Божића“:

.... „И покојни наш литератер Вук Караџић, превodeћи у Новом Завјету посланицу апостола Павла к филиписијем, казао је *филибланима* и није погодио; јер друго је *Филиба* (Филипољ) град бугарски у Тракији, у коме су и сад старосједиоци Бугари; а друго је *Филиписија* град Грчки у Македонији, у епархији Драманској, удаљен од вароши Дrame два сата хода, отачаство и постојбина Филипова и Александрова, ће се и сад гледају развалине. (Магазин књ. XXV. стр. 57.)

Памучина је и у описима врло занимљив. Просто, али лако и разумљиво описује он све, па и најмање ситнице.

Најбољи од свију тијех описа је *Слављење Божића у Херцеговини*, који ће сваки читалац са насладом прочитати. Нама се чини,

да је Памучина боље усцјео него и Врчевић, да опише оне дивне обичаје о Божићу.

Други му је чланак: *Покладање месни и бијели поклада у Херцеговини*. Овај чланак сличи више приповијетци и у њему је Памучина изнио народне празновјерице о ђаволима, вјештицама, морама, вукодлацима и т. д.

За овим долази лијепа и истинита слика из херцеговачке прошлости *Побједоносно мучење Христине Рајковић, дјевојчице у Мостару* 1841. год. (Магазин 1850 год.)

А у *Магазину* за 1894. год. налазимо *Сапопоказатељ*, у коме је Памучина обиљежио даљину од Мостара, до свакога главнијега мјеста у Херцеговини.

Осим свега тога написао је и *Живот Али паше Ризванбеговића*, гдје је и историја Херцеговине за доба Али-пашина. „Тај састав преведен је на руски и штампан је 1873. год. у списима Александра Гиљфердинга.“ (Поменик књ. IV. стр. 496.)

Толико о животу и раду овога дичнога Србина, који је био тако вриједан, а тако скроман.

Но још нијесмо свршили!

Као што рекосмо, ове године навршује се двадесет и шест година, од смрти његове. Па бар ми, Срби Мостарци, требали би да га се сјетимо, па да му на дан 8. септембра учинимо свечан помен, а и да му гроб обновимо, те да му дигнемо достојан споменик, — а Срби са свих страна, братски ће нам помоћи у томе. Дичној нашој српско-православној општини обраћамо се, да се она побрине за то!*) — 0 —

*) О пок. Памучини штампано сам у „Јавору“ 1892. г. један чланак, те га овђе исправљена доносим.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

Деспотова властела

Роман из српске прошлости. Написао Андра Гавриловић. — Београд. Парна радикална штампарија 1896. (На другом листу више Коларчеве сличице: „91-ва Коларчева на-

града дата је овој књизи.“) Цена 2 динара (2 круне) — Страна 276. Мала 8°.

За писање романа из савремена доба иште се дубоко познавање друштвенога живота, а за писање историскога, подробно познавање про-

шлости, онога времена, из којег се историски сиже узимље.

Познавање савременога друштва тражи голема животна искуства, које се временом и студовањем тече. А, ваљано познавање одавно минулих времена још је мучније, јер тражи да се оживе дух и слике, мисли и осећања, којих више нема и то тако, као да су то садашњост, те да на ову истинску заборавимо, докле год такав роман читамо.

За историски роман на првоме је месту потребно, да је историја дотичнога доба довољно расветљена, што је реткост и у др. већој, туђој књижевности, а камо ли у нас, где још ваља толико критички рашишћавати, пабирчити и проналазити историско градиво, да је мучно доћи и до добрих монографија историских.

Неколико месеци, година и две, врло су кратко време за такве послове, ако се хоће да се створи дело трајне вредности. С тога је великим романописцима, нарочито онима што из давне прошлости узимљу своје сиже, често потребно било читаве месеце студовати, док су били у стању написати, како ваља, само по неку страницу својих романа или приповедака. Такву брижљивост показује на пр. Огист Флобер, у оно мало својих романа, што ће остати монументалним делима, можда кроза столећа.

Држимо, да правога историскога романа код нас још не може бити из предходних разлога, али не одричемо да у томе може бити колико било срећних огледа, у појединим добима, нарочито почевши од XIV. столећа на овамо.

Добивши у руке *Деспотову властелу* изненадили смо се њезину натпису историскога романа, нарочито што јој је писац за такве ствари још одвећ млад и што је већ показао у својим *Првим жртвама* врло слаба успеха, као приповедач, ма да је, у осталом, вредан и ма да нас, у последње време хоће готово да претрпа својим песничким саставима.

Нећемо нијекати, да смо од њега до сада добили више лепих песама, пуних здравих мисли и осећања; али, још му се хоће да остане ограничен само на те ситније песничке саставе,

док више не стече и знања и искуства, да би могао писати историске романе из српске прошлости.

А, он је у тако срећним животним околностима, да ће то зар временом моћи и постићи.

Ако се пак нађе да Коларчева задужбина није требала овај роман на свет издати, онда ће за то највећа морална одговорност с пуно разлога требати да падне на референте, који јој га препоручише.

Наше је мишљење да младим приповедачима не треба ласкати, јер искуство нам показује, да они услед тога постају размажени а и уображени. Критика ваља и да је оштра и да је правична, и да у себи нема ни суровости ни претеране блакости.

С таквога гледишта оценићемо овај роман.

Роман је из доба деспота Стевана Високог, сина кнеза Лазара. Догађаји у њему збивају се у првој половини XV. столећа.

Садржина му је ово:

Марина, кћи Маројице Бунића, пургарскога кнеза у Новоме Брду, оставши рано удова Бана Крајиновића (који кад је узеле беше у годинама), заљуби се у младога, лепога и честитог војводу, Синишу, последњи изданак властелинске лозе Војводића, из северне Албаније; ну, у тој љубави не беше срећна, јер је Синиша љубио лепу и честиту Злату, кћер Ђесара Угљеше и ова њега. Љубоморна, покуша она да Злату убије; то јој не изиде за руком, али успеде опањкати Синишу као издајника код деспота Стевана, те му овај у скоро одузе баштину. Мало за тим, Марина се каје за своје грехе и трује се. — Она беше господарка тврдога града Врмце, у моравичкој долини.

Маринини интереси подударали су се с онима Стевана Лобојевића, (старога друга Маринина мужа), господара од Сокоца, који је жудео да њезином помоћу пронађе законано благо једнога пређашњег властелина и да постане зетом Ђесара Угљеше, па по смрти му и наследником баштине његове; с тога је ревностно помагао смерове Маринине противу Синише и храбрио је у томе. Лобојевић тежи за што већом влашћу и независношћу од деспота,

па за то је приврженик кнеза Вука, деспотова брата и Турака, с којима најпосле и полази противу деспота, те у боју гине од Синишине руке, после смрти Маринине.

Док су ово двоје себични и ниски карактери, дотле је војвода Синиша у свему светао. Он отворено изјављује Марини да је не љуби, па касније спасава од ње и у њу заљубљенога Јанка Угљеша, војводу нишког, младога сина Ђесара Угљеше, достављајући му онај Маринин убилачки смер противу сестре му Злате и уверивши га да га она не љуби. Најпосле, по смрти Марининој, Синиша јуначки гине у борби противу Турака, пошто недавно пре тога беше повратио своју баштину и Златом се оженио.

Ово је језгро садржине, суштина овога романа.

Као што се види, сви се његови конци сиплећу и полазе из једнога чвора, — из Маринине љубави. Да се ово докучи, није тако ласно, а то и чини главну махну у уметничкој обради овога романа. Увиђамо да је Марина главна особа, па ипак по обради не бисмо то могли најочитије потврдити. Не само да то не бисмо могли учинити за њу, већ ни за једну особу у овоме роману. А, где год се у романима главна особа не истиче више свију осталих, где год она није видна и највиднија, где је овако треба назирати и с муком тражити, ту је већ и сувише доказа да главна замисао, план романа није смишљен како ваља. А, чим је ово овако, онда је већ у напред јасно, шта можемо ишчекивати од појединих му чести.

Као што поменусмо, Лобојевић је у најтешњој вези са Марином. Њих двоје заједнички раде, али свако за свој рачун. Са њихном је радњом у тесној вези и она Синишина и Златина.

По самој пишчевој замисли, највише је требало истаћи радњу ових особа, а то није учињено. Оне пред нама врло мало живе, ретко кад их можемо довољно ценити по њихним властитим делима, већ више на поштену реч пишчеву, по његовим речма о њима. Толико је уплетено других слика, што нису у тесној вези с фабулом

романа, да је оне бацају у засенак, не могући се ни саме развити.

Сем ових особа, још по највише права на живот имају: Вијорика и Ариз.

Ко су ове особе?

Вијорика је чувена гатара, млада, лепа, оштроумна Циганка (Јеђунка) коју је млади Циганин Ариз избавио од њезиних отмичара. Ну, она се никако не одазва његовој љубави, већ се заљуби у војводу Јанка Угљеша, који је не хте ни видети. Марина је је довела ради гатања у Врмцу.

Нејасно је колики је утицај Вијорики на развиће фабуле, а и Аризов, али није велики. И Вијорика и Ариз требали су зар бити нека оруђа у рукама Марине и Лобојевића. Ариз је употребљен да Злату убије, ну, кад то не би, онда, најпосле, у љубавиономе очајању, Ариз убија Вијорику, која га не љуби.

Као да гледамо очима како се писац мучи са ове две особе. Јамачно је хтео да уплетањем њих даде већега заплета роману, да унесе у њ што више неке тајанствености, ефекта, па кад виде да му то за руком не изиде, не зна шта ће с њима, по смрти Марининој, већ одлучује да обоје умру, и то Вијорика од руке Аризове, а Ариз од сабље Лобојевића, којег хтеде убити, после убиства Вијорикина, јер му „*неке мисли и сећања прелешше преко памети.*“

Оволико речи утросисмо о Вијорици и Аризу за то, што је сразмерно, врло много слика дато њихој радњи, то и ово тврди, да план пишчев ни мало није добро смишљен.

Сувише је маха дато и радњи Јанка Угљеша, којему писац велике неправде чини, вукући га по Врмци само за то, да нам покаже, како он Марину до лудила љуби, а она њега не.

Роман, у опште, наликује на епски спев. Као год што је епска песма лепша у колико је у њој одабранијих епизода, које чине шаренило и лепоту целине, које чине да засија васколиким својим сјајем сама суштина њезина, тако је исто и с романом, када се поред главних слика, у којима раде главне особе, уплете и споредних, са споредним особама. Ну, онда,

свака од таквих слика, свака од таквих особа ваља да има свој *raison d'être*. Ако која од њих ни у колико или врло слабо утиче на развиће суштине и објашњење онога што је главно, онда се квари лепота онога јединства у разноликости, без чега нема ничега што се уметничким називље.

Нисмо наумни држати овде предавање о техничкој обради романâ, ну ово поменуемо само с тога, што смо ради да укажемо: како је већина особа у овоме роману безразложно уплетена, како је већина у тако слабој свези са језгром романа, са сижеом, да се пре може узети као неки готово оделити део у роману.

Милош Н Пејиновић,
професор.

— СВРШИЋЕ СЕ. —

Osman Nuri: Ago Šarić,
pripoviest iz prošlosti Mostara. Zagreb.
Knjižara Lav. Hartmana.

Још подавно, — 1894. године, — изашла је из штампе ова књига; но пошто ни један српски о њој говорио није, а пошто је то „приповијест из прошлости Мостара“, то се свакако морамо на њу осврнути.

Колико се сјећамо, није ово прва приповијетка, коју је Осман Нури написао, јер смо и прије имали прилике, да читамо неке приповијетке, под којима су потписани Осман-Азиз. Мислимо дакле, да се не ћемо преварити, ако устврдимо, да је и *Агу Шарића* написао исти Осман, који пише у друштву са Азизом, те га због тога нећемо сматрати за почетника, коме би се могло и кроз прсте погледати.

По самоме наслову види се, да је Аго Шарић главни јунак ове приповијетке. Осман Нури хтјео је

да нам га оцрта, као једнога од оних храбрих Мухамеданаца, који у оно доба нијесу били ријетки, ни као јунаци, ни као свијетли и узор-карактери.

Но да ли је у томе и успјео?

По нашем мишљењу — није.

Он нам је Агу Шарића оцртао најприје као бећара и кавгаџију, коме капетан Халебија забрањује, да се не смије скитати по ноћи; за тим га је изнио као лупежа, који краде јахудијске новце, (и то г. Осман сматра за јунаштво!) а најпошље га претставља као нестална љубавника, који, док се једној дјевојци заклео на вјерност, тражи другу и с њоме „опћи у љубави“, као што писац вели. Једном ријечи: *овај Аго Шарић* достојнији је нашег презрења, него ли наше симпатије.

Хана, (прва љубавница Агина) такође је слабо оцртана, Док су се у нас Мухамеданке увијек криле, (а крију се и данас) дотле ова иста Хана грли се и љуби и говори са Агом, као да је читала све модерне романе, а иза тога узима пушку и нож и бије се уз њега.

А Хајрија (друга љубавница Агина) још му се и сама намеће на врат.

То заиста није Мухамедански!

Примјера ради, навешћемо овђе одломак из једне пјесме, коју, — у овој причи, — пјева Мухамеданска ђевојка из Мостара:

Sviećem sam darivala svoga milog dragoga
Sviećem sam ga darivala, a rukami(!) grlila,
Pazila ga, njegovala k'o u oku zenicu,
Al se dragi u sviet spremi, ostavi me samotnu,
Pa mi reče: doć ću, draga, u tvoj slatki narućaj(!!!)

Наши Мухамеданци од срца ће се насмијати овој пјесми, као што ће се насмијати читавој „приповијести“, ако је усчитају.

Мислимо, да смо рекли доста,

Мостар 1896.

— 0 —

Биљешке из књижевности.

Шаљива игра Мило за драго, од познатог књижевника Драгомира Браака, преведена је на њемачки, под именом *Die Diplomatin*,

Из народа и о народу. Под тим насловом штампа наш књижевник Лука Грђић - Бјелокосић своје чланке о крсним именима, свадбама и т. д. од

којих су неки штампани у *Босанској Вили*, а неки се сад први пут штампају. Ову књигу унапријед препоручујемо српској читалачкој публици.

Са белог града. Војин Н. Карапанџић штампао је четири своје приче из београдског живота, под горњим насловом. Све су приповијетке почетничке,

слабе; писац је несигуран у приказивању, али зато ипак није без дара, те ће се вјежбањем моћи дотјерати. У трећој причи почео је да пише јужним нарјечјем, но то му није пошло за руком. Тако он пише; *Свијеван* мјесто *Штеван*, *вјечера* мјесто *вечера*, *при себи* мјесто *при себи* и т. д. У књизи су и четири лијепе илустрације Стојана Тителбаха, а издање је укусно.

Српска књижара Миливоја Каракашевића издаје другу књигу *Полетарка* Свет. Ђоровића. Књига ће кроз који дан бити готова.

У Цариграду ће се покренути лист за дјецу, под именом *Чоуклара Махсуз Газета*, а издаваће га Ебнел-Хак Мехмед Тахир-беј. Ово препоручујемо пажњи наше драге браће Мухамеданаца, који разумију турски.

Наш вриједни и честити сарадник Драгутин Ј. Илић, написао је оперску драму *Женидба Милоша Обилића*. Као и сви други радови г. Драгутина и ова ће драма бити нешто врло лијено, те жељно очекујемо, да је чим прије видимо штампану.

У Берлинскоме листу *Die Nation* изишао је реферат нашега сарадника Наггу-а, о књизи Стојана Новаковића: *Le Patriarcat de Constantinople et l'Orthodoxie dans la Turquie d'Europe*. Референт веома хвали ову књигу.

Његовање домаће живине, тако се зове лијепа књига М. Ј. Шустера, коју је на српски превео г. Андрија М. Матић. Ова ће књига добро доћи свакоме, који гаји домаћу живину,

У Трговинском гласнику, читамо ово: „Париски журналиста г. Адолф Даврил, подухватио се од недавнога времена, да посебничким књижицама упознаје велики француски народ, са плодовима словенских пјесника. Подуже је времена, од када се он бави проучавањем славенских пјесника; доста својих радова на томе публиковао је у једном угледном Париском листу, а сада ево гдје почиње издавати и нарочите књиге. Недавно је угледала свијета нова књига на француском језику, која се зове *Slavy dcera* (кћи славе) или са другим насловом *Choix de poesies slaves recueillies par Adholphe d'Avril*. Књижице ове издају се периодично, а већ тринајеста посвећена је Словенима, те је у толико интереснија за нас. У тој књизи руска књижевност, стављена је на прво мјесто; ту су: Толстој, Пушкин; за тим књиге Адолфа Давриела: *Saint Cyrille et saint Methode, Les Bulgares* и онда ређају се славенске пјесме, гдје истина нијесу изабране најбоље, ал ипак за сада дужни смо и на овоме Давриелу хвалу. Од српских пјесама тамо се налазе: наше народне пјесме о цару Лазару, пјесма о Боју на Косову и Онамо! Онамо! од кнеза Николе I.

Такођер видно су заступљени Чеси, Пољаци, Бугари и Хрвати. све са добрим преводима и без ритма.

Познати и чувени књижевни српски Јован Ристић, написао је *Дипломатску историју Србије*, за вријеме српских ратова 1875—1878. Ову лијепу књигу сваки ће Србин са насладом прочитати, те је за сад топло препоручујемо, а гледаћемо, да о њој и опширније проговоримо.

Изашла је четврта свеска *Славе* књижице за народ и омладину. Штампана се у Нишу, а уређује је Миливој Башић. Ево садржине IV. свеске: *Танаско Рајић*, пјесма Дим. Глигорића, *Тирило и Методије*, словенски апостоли, (са сликом) од Ш., *Два бела Орла*, — *Две среће Српске* од Александра Сандића, *Сврлиг*, пјесма Вој. Милошевића, *Слава*, од С. Р., *Из српскога народнога живота и обичаја*, *Српски народ*, *Братска слога*, *Српско родољубље*, *Књиге за народ*, *Одзив Слави*, *Читиула*. Овај, овако дивно уређени лист српски, треба да има свака српска кућа. Цијена је врло умјерена: само 2.50 фор. за читаву годину.

Књига о љубави, тако ће се звати збирка пјесама младог и ваљаног пјесника српског Милорада Ј. Митровића. Књига ће изаћи из штампе још овога љета.

Изишла је 186. књига *Љетописа Матице Српске*, са врло одабраном садржином. Између других радова видимо и *Јесене елегије*, пјесме нашег младог мостарског пјесника Јована А. Дучића. Пјесме су врло лијепе, те нашеме пјеснику најсрдачније честитамо на успјеху. О овој књизи *Љетописа*, говорићемо опширније у коме од идућих бројева.

Јаша Томић позива на претилату на роман под натписом *Назарени*. Књига ће износити 12—14 штампаних габака. Цијена је за претилатнике 80 новч. или 2 динара. Дућанска ће цијена бити 1 фор. или 2.50 дин. Претилата и наруџбине шаљу се: штамарији Дра. Световара Милетића у Нови Сад.

Наскоро ће изаћи из штампе књига *Историјски развитак српске задруге* од Алексе С. Јовановића, Цијена ?

У свима књижарницама у Србији, може се добити књига *Размишљања*, написао Стева Радосављевић-Бдин. Цијена је 1¹/₂ дин.

Чувени српски приповиједач Јанко М. Веселиновић, написао је двије нове приче: *Биров* и *Ашиков гроб*. Ма да их нисмо добили, ми их ипак препоручујемо, јер за ваљаност њихову јамчи нам — Јанково име.

Дивна књига Едмонда де Амичиса *Срце* преведена је на српски, а преводилац је проф. Спира Калик. Ето најљепшега дара о испитима нашој дјечи!

Умјетност

Накладом књижаре Лав. Хартмана у Загребу изашао је *Album bosansko-hercegovačkih pjesama*, најљепше народне pjesme из Herceg-Bosne, sabrao i за glasovir udesio Š. Bošiljevac. Цијена ф. 1.50 У овој збирци има 51 pjesma и све су то наше лијепе *srpske narodne pjesme* из наше отаџбине. Смјешно нам изгледа, зашто је г. Босиљевац по гдје гдје мијењао имена те је на пр. мјесто *Jovo Ружу* кроз *свиралу зове* ставио *Ivo Ружу* и т. д. Ми мислимо, да треба текст онако потписати, како народ пјева, а у нашој милој отаџбини још не чусмо да ко год зацјева *Ivo* мјесто *Jovo*. Издање је врло укусно. —o—

Нове слике Паје Јовановића. Овај дични умјетник наш изложио је и на пештанској изложби три слике. Мађарски књижевник Тома Сана, који је секретар у Петефијину друштву, написао је подужу оцјену о изложеним сликама у листу „Fővárosi Lapok“, па ево шта вели за Јовановићеве слике: „Новина је и тројна слика Павла Јовановића, коју с правом можемо назвати најзанимљивијом plein air студијом на изложби. Овај генијални сликар, по мом знању, сад је први пут изабрао мађарски (јамачно ће бити предмет из живота угарских Срба) предмет. Потражио

је народ, кад је у послу. Насликао је *жешу, бербу* и *сајам* (вашар). Све три слике подједнако су карактеристичне и бравурне. Јовановић је међу друговима својима прави мајстор у поузданом цртању и овога је пута и у употреби plein air-а толико вјештине показао, да се његове слике с правом могу за узор ставити млађој генерацији. Ова је слика позвана, да умножи колекцију сликарског музеја у Пешти и веома би ми жао било, кад из једног или другог узрока неби могла тамо доћи“. Честитамо дичном Србину на овом новом успјеху! (Бран. Коло),

Српско пјевачко друштво „Гусле“ у Великој Кикинди, расписало је било награду од 25 фор. за једну дјечију композицију. На 27. априла о. г. приредило је исто друштво забаву, те је том приликом добио награду *Сава Лудајић*, учитељ из Сенте, за своју композицију *Мајска pjesma*.

Српско народно позориште у Биограду недавно је давало комад од Брандоне Томаса, под именом *Карлова тешка*. Критика хвали овај комад. При престављању најбоље се одликовао чувени биоградски комичар *Динуловић*.

Друштва

Први братски састанак сарајевског српског пјевачког друштва „Слоге“, и мостарског српског пјевачког друштва „Гусле“.

На овогодишње духове наша српска народна свијест у Босни и Херцеговини, славила је један свој епохалан догађај, који ће у будућности оностраног Српства имати својих разноликих и значајних пошљедица. На тај дан наше мостарско српско пјевачко друштво „Гусле“ на врло свечан начин посјетило је сарајевско српско пјевачко друштво „Слогу“. Идеја овог састанка поникла је из средине сарајевске српске омладине, која је на тај значајни састанак позвала наше пјевачко друштво, које се том дивном позиву с одушевљењем одазвало. — Како састанак ових двају омладинâ српских, као што истакосмо унапријед, има важног значења за просвјетне и народноносне прилике оностраног народа, „Зора“

не може, а да тај састанак не пропрати са највећим пијететом, доносећи оvdје ма и краћи опис те дивне и ријетке свечаности, чије пошљедице нијесу потпуно ни догледне ни избројане али су извјесне већ по томе, што је тај састанак створио најинтимнију везу тих двају омладинских друштава, који досадашњим својим просвјетним и патриотским радом, даваху импуде осталим омладинским дружинама у Босни и Херцеговини; тај састанак створило је тијесно пријатељство свих Срба Сарајлија са Србима Мостарцима; тај дан улио је у срца обојих омладинâ нову вјеру и наду и силно одушевљење за слојан и заједнички патриотски рад. — Ево у кратким потезима, како је текла та дивна свечаност.

У Мостару се живахно припремало за ту свечаност још од оног дана, кад је сарајевска „Слога“ управила нашем друштву свој позив. Омладина мостарска са највећим

нестрипљењем очекивала је дан, да се на тај састанак крене, а са омладином одушевљавали су се сви Срби Мостарци — и ако ни једном не бјеше могуће да себи представи колико одушевљење, колика искреност и какав импозантан дочек спремају Сарајлије.

Први дан Духова, у 7 сати у јутро, окупе се сви чланови пјевачког збора у дому нашег пјевачког друштва, а с њима и сви пратиоци, који ће заједно са друштвом у Сарајево. Из друштвеног дома крену се у једној гомили, напријед са својим барјактаром и развијеном друштвеном заставом. На станици је очекивао друштво силан свијет, а кад се друштво кренуло, испратило их је громогласно и весело клицање. Истим влаком са 48 пјевача, међу којима бјеше и 5 друштвених чланица — дилетанткиња, кренуло се 38 пратиоца, мостарских грађана. И с веселом пјесмом и живахним збором, превалило је друштво свој пут од Мостара до Сарајева. На станици Хаџићима, близу Сарајева, поздравише наше друштво двојица одборника пјев. друштва „Слога“, који су нашем друштву изашли на сусрет; а како је год влак ступао ближе Сарајеву, у нашим путницима дизало се и кишило до тад незнано силно одушевљење, љубав и задовољство. И кад се влак заустави пред пероном сарајевске станице, заори се бурно „живили!“

Потпредсједник пјев. друштва „Слога“ и познати одлични грађанин сарајевски г. Васо Краљевић, поздрави наше друштво са дивним и врло одушевљеним поздравом. Одатле се имало кренути електричним транвајем до дуванске фабрике, а ту је имао бити сусрет обојих друштава. Са потпредсједником и одборницима „Слога“, пође друштво одатле транвајима, а кад се приближило дуванској фабрици, ту је стајала непрегледна гомила свијета, која наше друштво из хиљадама својих грла поздрави са урнебесним и дугим клицањем: „живили!“, „живиле српске „Гусле“! и т. д.

Сарајевска „Слога“ заори химну на-

шег друштва, а предсједник г. Глигорије Јефтановић, познати поштењак и родољуб, дивним и одушевљеним говором поздрави наше друштво, на које му предсједник нашег друштва г. Алекса Шантић са истим одушевљењем одговори, а тада се по три пута укрсте друштвене заставе, а барјактари обојих друштава топло се пољубе. Тај свечани тренутак изазивао је сузе с обје стране, а непрестаном, бурном клицању свјетине не бјеше краја.

Сви чланови и пратиоци нашег друштва били су у дивном и раскошном народном херцеговачком одијелу. И кад су на поздраве предсједничке кренули са тог мјеста у дивном реду, навали свјетина а из хиљада грла орило се непрестано „живили!“

Одатле су друштва кренула на благодарјење у велику цркву, са које су непрестано одјекивала звона и која је дупком пуна очекивала путнике, окићена великим српским тробојницама и државним заставама. У цркви, испред свјештеника и цркве српске, којој ово друштво вољно служи поздрави наше друштво дични сарајевски свјештеник поп Стјепо Трифковић и тад отпочне благодарјење, коме су скоро сви сарајевски свештеници чинодјејствовали. За вријеме благодарјења пјевало је умиљато и дивно сарајевско друштво „Слога“. — Из цркве крену се оба друштва са силном пратњом свијета у друштвени стан „Слогин“, и ту наше друштво поздрави лијепим говором одборник „Слогин“, ваљани управитељ српских сарајевских школа г. Стево Калуђерчић, на који одговори предсједник нашег друштва г. А. Шантић, говором пуним пјесничког заноса.

„Слога“ заори за тим химну нашег друштва. Ту се гости одморе и окријене пивом и кавом, а тад се разиђу. Родољубиви Срби Сарајлије, нијесу дозвољавали да се наши путници разиђу по хотелима, него су се сви понудили „Слози“ и тако сви наши пјевачи и пратиоци разишли су се по српским домовима.

У 8 сати у вече, окупили су се чланови обојих друштава и одатле крену на банкет, који је приређен у почаст нашег друштва. На банкету су позвани сви чланови обојих одбора и друштава, а осим тога сви партици из Мостара и многи одлични грађани сарајевски. Том приликом пале су многе одушевљене здравице.

И тек око поноћи, разишли су се сви чланови с банкета.

Сјутри дан, т. ј. други дан Духова пјевало је наше друштво у цркви на литургији, којом је приликом велика црква сарајевска била пуна српског и страног свијета. Можемо да са задовољством истакнемо, да је нашо друштво „Гусле“ том приликом освјетљало образ и свој и свих Срба Мостараца, који у том друштву држе своје мезимче, своју узданицу у свом просвјетном и родољубном раду, а присутне је задивило милозвучно и вјештачко пјевање пјесама и јектенија.

Послије подне тај исти дан, састала су се оба друштва са одборима код нове цркве и ту су се друштва загрљена сликала, а у вече исти дан, држан је концерт у пространој сали варошког циркуса.

Ту се показа врхунац одушевљења, љубави и искрености, која је овјенчавала овај дивни српски састанак. Сала је била пуна, и кад се дигла завјеса, а показало наше друштво у свом народном костиму, осуо се силан пљусак од аплауза и из *нешнаест стошина* грла у сали, заорило се урнебесно и дуго клицање. Такви тренутци маме и ненадно сузе на очи, а не заборављају се никад, докле је год срца, која су тај тренутак осјетила. — Наше друштво, којим је у отсуности друштвеног хоровађе, управљао председник г. Шантић, зајевало је најприје „Химну Побратимства“ (Боже благи . . .) а на пошљедни акорд, у публици опет експлодира буран аплауз и силно, дуготрајно клицање. Након тога, програм је текао редовно. Све су пјесме понављане по два

и више пута, а пјеване и неке ван програма. У програму су пјевали браћа пјевачи дичне „Слоге“ и показали су заиста праву вјештину нотног пјевања, а нарочито мјешовити лик дивном Јорговићевом пјесмом „Ао небо“. Чланови нашег пјев. друштва, били су занесени пјевањем „Слоге“.

У програму су биле многе лијепе српске пјесме, но наше друштво пјевало је и неке славенске: руску „Славенску полку“ и „Еј ухнем“ обје од Д. Славјанског; за тим чешку „Смјесу чешких пјесама“ од Замрзле, а све без изузетка изазвале су силно допадање.

Декламација мале ученице српске више дјевојачке школе сарајевске гђе Анике, кћери председника наше општине госп. Војислава Шоле, дивно је испала и дубоко дирнула сва присутна патриотска српска срца. Исто је тако лијепо испала жива слика „Сан Краљевића Марка“, коју су давали чланови друштва „Слоге“. — Позоришни комад „Смрт Стевана Дечанскога“ којег је наше друштво изигравало, испао је такође на опће допадање. Нарочито су добро одигране улоге: Теофила, Душана, Светковића, Виловића и Зорке и Марије, што с радошћу констатујемо.

Приликом програма председник „Слоге“ с дивним говором предао је председнику „Гусала“ сребрен вијенац, а послије програма одборник г. Калуђерчић диван лаворов вијенац од српске омладине на ондашњим средњим школама, а председник „Гусала“ у име свог друштва у обје прилике захвално се дубоко ганут. — Послије програма наступила је весела игранка, која је трајала до 6 сати у јутро.

Трећи дан Духова, из друштвеног стана, гдје наше друштво испраћено лијепим говором г. Стеве Марковића учитеља, растало се са сузама од дома „Слогиног“ и у једној другој поворци од 30 фијакера, кренуло је на станицу у 10 сати прије подне. Ту су се председници растали са говорима, а сви присутни с обје стране

са поклицима, сузама и искреном тугом. — Наше друштво испраћено је одбором „Слоге“ све до Илиће, одакле се одбор повратио натраг, а наши путници наставили свој пут у Мостар. На мостарекој станици непрегледна гомила свијета поздравила је друштво, које у исти мах заори своју химну и заједнички крене у свој друштвени стан, пред којим се у више пута поновило весело: „Живило сарајевско српско пјевачко друштво „Слога“!“, „живила братска љубав и побратимство!“ „Живили Срби Сарајлије! . . .“

*

Ово би био у кратким потезима и врло површан опис ове свечаности, овога епохалног догађаја за српску народну свијест у Босни и Херцеговини. Дивни

пријем, топла предусретљивост и љубав коју су Срби Сарајлије указале нашем ваљаном друштву, све је то ударило темељ искреној и трајној симпатији, вјерном братимству и узајамној љубави ових двају и бројем и заслугама највећих омладинских друштава наших; а та љубав показаће тек у нашој будућности своје благословене плодове.

Србима Сарајлијама и дичној „Слози“ нека је с наше стране највећа хвала и признање, јер сав пријем и одушевљење овом приликом, показало је у омладини сарајевској највећи патриотизам и будну српску свијест.

А наша „Зора“ поздравља тај догађај с највећим пијететом биљежећи га као знаменитост у нову историју овог српског народа.

Д—ћ.

Р а з н о

Фонд за стипендије. Дични Србин, врли родољуб Нико Бошковић, који је недавно преминуо у Дубровнику, између осталих завјештања установио је и фонд од 13.000 фор. за стипендије сиромашним ђацима. Слава му!

Српски књижевник Александар Сандић, професор на великој српској новосадској гимназији, навршио је 14. ов. мј. шездесету годину живота, а крајем ове школске године, прославиће тридесетогодишњицу свога учитељовања

на поменутој гимназији. Ми му ово славље најсрдачније честитамо, и кличемо му: Живио нам још многа љета!

Један од најбољих словеначких научењака Др. Ватрослав Облак, преминуо је 3. априла ове год. у своме родном мјесту Цељу. И ми искрено дијелимо тугу братског нам словеначког народа, те врлом покојнику кличемо: Лака ти црна земља!

У з с л и к у

Таковски грм, то је онај чувени грм, под којим је кнез Милош узвикнуо оне значајне ријечи: *Ево мене а ево рата с Турцима!* Овај грм почео се сушити и недавно се од њега одломил

једна овећа грана, те је српски краљ Александар наредио, да се од исте гране начини његов престо. А тако племенитом дјелу могли смо се надати само од дичнога младога краља!